

Senja Mustonen

KN11AIK

SUKUPOLVIEN KOHTAAMINEN

Työpajatoiminnan keinoin

Opinnäytetyö
Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma

Joulukuu 2012

MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU

Mikkeli University of Applied Sciences

KUVAILULEHTI

 MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences	Opinnäytetyön päivämäärä 				
Tekijä(t) Senja Mustonen	Koulutusohjelma ja suuntautuminen Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma				
Nimeke Sukupolvien kohtaaminen – työpajatoiminnan keinoin					
Tiivistelmä <p>Tämä opinnäytetyö on toiminnallinen opinnäyte. Toiminnan tavoitteena on uudenlaisten työtapojen ja työtehtävien kokeileminen Laptuote-säätiön työpajalla, toimintaympäristöksi käynnistettiin Hilma & Hiski toiminta.</p> <p>Pioneeritoimintana käynnistetyn Hilma & Hiski-toiminnan tavoitteena on nuorten aktiivisuuden lisääminen ja sukupolvien kohtaaminen. Opinnäytetyöllä tuodaan näkyväksi pajatoiminnan merkitystä yksilölle, tässä yhteydessä nuori ja ikäihminen, kokeilemalla (4 kokoontumista) päivätoiminta Hilma & Hiski ryhmän toimivuutta työpajan sisällä.</p> <p>Kohderyhmänä oli Laptuote-säätiön toiminnassa oleva nuortenryhmä ja Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveyspiirin vanhustenhuollon päivätoimintaryhmä. Osallistujia jokaisessa kokoontumisessa oli noin 15 joista 4 oli nuoria.</p> <p>Toiminnalla pyritään ennaltaehkäisemään työttömien ja erityisesti nuorten passivoitumista saattamalla heitä aktiivisesti kohti työelämää.</p> <p>Menetelmät joita opinnäytetyössä käytettiin, ovat työpajatoiminta, ryhmätoiminta ja päiväkirjaraportointi.</p>					
Asiasanat (avainsanat) Sukupolvien kohtaaminen, työvalmennus, ryhmä, yksilö, osallisuus, vuorovaikutus, yhteisötaidot.					
Sivumäärä 38 s + 6	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 33%;">Kieli</td> <td style="width: 33%;">URN</td> </tr> <tr> <td>Suomi</td> <td>URN:NBN:fi:mamk-2012B5134</td> </tr> </table>	Kieli	URN	Suomi	URN:NBN:fi:mamk-2012B5134
Kieli	URN				
Suomi	URN:NBN:fi:mamk-2012B5134				
Huomautus (huomautukset liitteistä) 					
Ohjaavan opettajan nimi Katri Schadewitz	Opinnäytetyön toimeksiantaja Tietty-projekti				

DESCRIPTION

 MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences		Date of the bachelor's thesis	
Author(s) Senja Mustonen		Degree programme and option Civic Activities and Youth Work	
Name of the bachelor's thesis Encounter of generations – using workshop activity			
Abstract <p>This is a functional thesis. The goal is to experiment new working methods and tasks in Laptuote Foundation's workshop. An operation called Hilma & Hiski was started as an operational environment.</p> <p>Hilma & Hiski is a pioneering operation and its goal is to increase young people's activity and encounter of generations. The thesis shows the importance of the workshop activity for an individual. That happens by experimenting Hilma & Hiski group's functionality as a daytime activity. The daytime activity includes four gatherings.</p> <p>The target group included a young people's group from Laptuote Foundation and a senior citizens' daytime activity group from South Karelia Social and Health Care District. There were about 15 participants in each gathering and four of them were from the young people's group.</p> <p>Laptuote Foundation was part of a project called Tiet Työhön (ways to work) during 1 March 2010 – 31 December 2011. The project was financed by European Social Fund and it was a joint project of six activators. The goal was to employ people from the target group and contribute to their employment process towards the open labour market. The activators aimed to prevent the unemployed and especially young unemployed from becoming passive by driving them actively towards working life. The target group was customers of Employment and Economic Development Office and Labour Service Centre in the area of ELY Centre Southeast Finland.</p> <p>One goal of the Laptuote Foundation's Tietty project was to develop the services directed to homes in the area of Lappeenranta. The goal of these services is a good every day life in the customers' home. A development of new services for supporting homes is ongoing. The project continues with the name of Tietty2 during the period of 1 January 2012 – 31 December 2012.</p> <p>The methods that were used in the thesis were workshop activity, group operation and journal reportage.</p>			
Subject headings, (keywords) Encounter of generations, work training, group, individual, participation, interaction, community ability			
Pages 38 s + 6	Language English	URN URN:NBN:fi:mamk-2012B5134	
Remarks, notes on appendices			
Tutor Katri Schadewitz		Bachelor's thesis assigned by Tietty-project	

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	<u>1</u>
2	TYÖPAJATOIMINTA.....	<u>3</u>
	2.1 Sosiaalinen työllistäminen	<u>4</u>
	2.2 Laptuote-säätiön työpajatoiminta	<u>5</u>
	2.3 Työvalmennus.....	<u>6</u>
	2.4 Ryhmän merkitys työpajatoiminnassa	<u>8</u>
3	MIKSI KEHITTÄMISTOIMINTAA TARVITAAN	<u>11</u>
	3.1 Nuorten yhteiskuntaan kiinnittyminen.....	<u>12</u>
	3.2 Vanhusten syrjäytyminen.....	<u>14</u>
	3.3 Kotihoito – pirstaleiset palvelut.....	<u>15</u>
4	KOKEILUTOIMINNAN TAVOITE.....	<u>17</u>
	4.1 Sukupolvien kohtaaminen	<u>18</u>
5	KOKEILEVAN TOIMINNAN SUUNNITTELU JA TOTEUTUS.....	<u>20</u>
	5.1 Toiminta Hilma&Hiski, tutustuminen.....	<u>21</u>
	5.2 Hilma & Hiski, väri-levyraati ja maalaus.....	<u>24</u>
	5.3 Hilma &Hiski maalaaminen ja valokuvaus	<u>25</u>
	5.4 Hilma & Hiski elämäntarinat	<u>27</u>
6	TULOKSET JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET.....	<u>31</u>
7	POHDINTAA	<u>34</u>
	LÄHTEET	<u>37</u>

1 JOHDANTO

Tässä toiminnallisessa opinnäytetyössä käsitellään uudenlaisen sukupolvien kohtaamiseen tähtäävän toiminnan kokeilemistä Laptuote-säätiön työpajalla. Nuorten osallisuuden edistämiseksi ja sukupolvien kohtaamisen paikaksi käynnistettiin Hilma & Hiski toimintaa. Säätiöllä olevat työpajanuoret ja ikäihmiset kokoontuvat kokeilun aikana viisi kertaa. Tarkoituksena on yhteisöllisyyden ja yhdessä toimimisen kehittäminen. Kokeilevalla toiminnalla pyritään selvittämään onko sukupolvien välisen toiminnan kehittäminen ja toteuttaminen mahdollista työpajalla. Onnistuessaan tämänkaltainen toiminta voisi synnyttää uusia toiminta- ja työpaikkoja työpajayhteisöön.

Työpaikkani on Laptuote-säätiöllä, toimin Tiet Työhön- hankkeessa projektikoordinaattorina ajalla 1.3.2010- 31.12.2011. Hanke oli Euroopan sosiaalirahaston rahoittama kuuden välityömarkkinatoimijan yhteishanke. Tavoitteena hankkeessa oli Kaakkois-Suomen ELY-keskuksen alueen Työ- ja elinkeinotoimistojen sekä Työvoiman palvelukeskusten asiakkaiden työllistäminen ja heidän työllistämisprosessiansa edistäminen, kohti avoimia työmarkkinoita. Opinnäytetyöni aiheen valintaan vaikutti nykyinen projektityö, mutta myös aiemmat kokemukset Kotihoidon työssä ja pitkäaikainen kokemus työvalmentajana toimimisesta. Projektin aikana lähdimme suunnittelemaan ”päiväparkkia”, avuksi esimerkiksi omaishoitajille. Toiminnan tavoitteena oli uudenlaisten toimintojen kehittäminen nuorten työllistämiseksi. Pioneeritoimintaan osallistui Laptuote-säätiön toiminnassa oleva työpajanuortenryhmä ja Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden vanhusneuvoston päivätoimintaryhmä.

Tämän toiminnan tarkoitus on, että nuoret ja ikäihmiset yhdessä toimimalla luovat sisältöä omaan elämäänsä. Ikäihmisen arki on monesti yksinäistä ja yksinäisyys lisää masentuneisuuden riskiä. Nykynuoren päämäärätön, suunnitelmia vailla oleva ajattelu ja ikäihmisen pitkä elämänsä voivat toimia peilin tavoin. Toiveena on että nuori katsoo kohtaamisissa omaa elämää eteenpäin ja ikäihminen omaa elämää taaksepäin ja molemmilla on annettavaa toisilleen, molemmat myös saavat sisältöä omaan elämään. Viriketoiminta on myös ennaltaehkäisevää toimintaa ja tärkeää ikäihmisille joiden toivotaan pärjäävän kotona mahdollisimman pitkään.

Hallitus esittää Eduskunnalle lakia, jonka tavoitteena on varmistaa, että iäkkäät ihmiset saavat yksilöllistä ja tarpeittensa mukaista hoitoa ja huolenpitoa yhdenvertaisesti koko

maassa laadukkaiden sosiaali- ja terveyspalvelujen avulla. Tämän vanhuspalvelulain on tarkoitus astua voimaan 1.7.2013. Lain keskeinen sanoma on – koti on vanhuksen ensisijainen paikka, ei laitos. Vanhuspalvelulain tavoitteena on edistää ikääntyneiden hyvinvointia ja kaventaa hyvinvointieroja, tukea ikääntyneiden osallisuutta ja voimavaroja, edistää ikääntyneiden itsenäistä suoriutumista puuttamalla ajoissa toimintakyvyn heikkenemiseen ja sen riskitekijöihin. Lakiesityksen mukaan iäkkäille henkilöille palvelua tarjoavassa toimintayksikössä on oltava asiakkaiden määrään ja palvelutarpeeseen nähden riittävä määrä ammattitaitosta henkilöstöä, joka turvaa heille laadukkaat palvelut. Säännös koskee myös kotiin annettavia palveluja, joten kotiin suuntautuvien palveluiden kehittäminen on hyvin ajankohtaista (STM tiedote 2012).

Teema on ajankohtainen myös nuortentyöpajatoiminnan osalta, koska hallitusohjelmassa on sovittu, että vuoden 2013 alusta tulee voimaan nuorisotakuu. Nuorisotakuu tarkoittaa, että jokaiselle alle 25-vuotiaalle on tarjottava työ-, harjoittelu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikka. Sama luvataan myös alle 30-vuotiaille jo valmistuneille. Sosiaali- ja terveysministeri Paula Risikon mukaan (2012) ”tarvitaan tilanteen realisointia, motivointia ja kannustusta sekä palvelujen räätälöintiä, konkreettista asiointitukea ja rinnalla kulkemista. Ennen kaikkea tarvitaan elämän tarkoituksen löytämistä, arjen hallinnan ja vuorokausirytmien harjoittelua”. Myös kuntien vastuuta pitkäaikaistyöttömyyden katkaisussa on pyritty lisäämään muutama vuosi sitten käyttöön otetulla ns. Kela-sakolla. Se tarkoittaa, että 500 päivää työttömänä olleen työttömän työmarkkinatuesta kunta maksaa puolet. Vuonna 2010 kuntien maksama kela-sakko oli 144 miljoonaa euroa. (TEM 2012, Suomenkuvalehti 2012).

Tässä opinnäytetyössä avataan ensin työpajatoimintaa, työvalmennusta ja ryhmätoimintaa. *Työvalmennuksella* tässä opinnäytetyössä tarkoitetaan, työn opettamista nuorelle työpajayhteisössä. *Työvalmentaja* on työntekijä, jolla on kyseisen työpajan työtehtäviin sopiva ammattitaito tai koulutus. *Asiakkaalla ja nuorella* tässä työssä tarkoitetaan työvoimahallinnon, sosiaalitoimen tai koulun lähettämää nuorta, joka työskentelee työpajalla. Vanhustyötä käsittelem lähinnä kotityön ja sukupolvien kohtaamista käsittelevän toiminnan näkökulmasta. Hilma ja Hiski toiminnan toteutumista käsittelem kappaleessa viisi. Opinnäytetyön loppuun olen laittanut omat kehittämisvisioni.

2 TYÖPAJATOIMINTA

Suomessa on noin 250 kuntien, säätiöiden sekä erilaisten yhdistysten ja yhteisöjen ylläpitämää työpajaa, jotka tarjoavat ja tuottavat palveluja vuosittain noin 10 000 – 20 000 valmentautujalle (asiakkaalle). Työpaja on yhteisö, jossa työnteon ja siihen liittyvän valmennuksen avulla pyritään kehittämään valmentautujien arjenhallintataitoja ja valmiuksia hakeutua koulutukseen tai työhön. (Pietikäinen, Vogt, Hautaluoma 2009, 9.)

2000-luvulle tultaessa työpajojen perustehtävä on muuttunut 1990-luvun hätäaputyöllistäjästä työssä oppimisen sekä yksilöllisten valmennus- ja kuntoutuspalveluiden tuottajaksi. Perinteisen työvalmennuksen rinnalle on syntynyt yksilövalmennus, ja kasvatuksellisuutteen liittyvät asiat ovat korostuneet. Työpajatoiminnassa pyritään tuotteistamaan ja kehittämään laadukkaita pajapalveluja ennen kaikkea työhallinnon sekä sosiaali- ja opetustoimen paikallisiin tarpeisiin sekä yritetään kohdata monimuotoinen asiakaskunta entistä yksilöllisemmin. (Komonen 2007, 429.)

Työpajatoiminnan tavoitteeksi määritetään usein nuorten elämänhallinnan tukeminen, syrjäytymisen ehkäisy ja osallisuuden vahvistaminen. Työpajatoiminnan kohderyhminä nähdään:

1. Peruskoulun päättövaiheessa olevat nuoret, joilla on motivaatio-ongelmia jatko-opiskelun suhteen.
2. Tavanomaisen ammatillisen koulutuksen aloittaneet nuoret joilla on motivaatio-ongelmia, oppimisen ongelmia tai elämisen taidoissa tuen tarvetta.
3. Koulutuksen tai työn ulkopuolelle jääneet nuoret joilla on takanaan rikkonainen koulutusura ja ehkä useitakin keskeytyksiä.
4. Toisen asteen tutkinnon suorittaneet nuoret jotka hakevat työkokemusta työpajalta ennen avoimille markkinoille tai jatkokoulutukseen sijoittumista. (Komonen 2007, 429, 433.)

Työpajojen keskeisimpiä palveluita ovat työ-, yksilö- ja ryhmävalmennus, kuntouttava työtoiminta, työhönvalmennus, mielenterveyskuntoutujien työhönvalmennus ja työtoiminta. Työpajojen rahoitus voi koostua toiminnan ylläpitäjän osuudesta, myytävien palveluiden tuotoista, työpajatoiminnassa tuotettujen tuotteiden myyntituloista, tuloperusteisesta valtionavusta sekä muista avoimesti haettavista rahoituksista. Opetusministeriön nuorten työpajaryhmän esityksessä on ehdotettu rahoitusmallia, jossa työpaja

hankkii rahoituksensa useasta eri lähteestä ja vahvistaa siten palveluntuottaja-statustaan. (Nuorten työpajatoiminnan vakinaistaminen 2004) Tämän vaateen on katsottu koskettavan koko sosiaalisen työllistämisen toimialaa. (Pietikäinen ym. 2009,10.)

2.1 Sosiaalinen työllistäminen

Sosiaalisen työllistämisen toimiala muodostuu heikossa työmarkkina-asemassa olevia henkilöitä työllistävästä ja/tai heidän työllistymismahdollisuuksiaan tai toimintakykyään ylläpitävistä ja parantavista erityistyöllistämisen yksiköistä – kuten työpajoista ja tuotannollisista työkeskuksista – sekä työllistymistä tukevista projekteista ja sosiaalisista yrityksistä (Ylipaavalniemi ym. 2005,8. Pietikäinen ym. 2009,9).

Sosiaalisen työllistämisen toimiala ja työpajat ovat osa niin kutsuttuja välityömarkkinoita. Työskentelymahdollisuuksia tarjotaan välityömarkkinoilla henkilöille, joilla on eri syistä vaikeuksia sijoittua työhön avoimille työmarkkinoille. Työpajojen on katsottu sijoittuvan sosiaalialan palveluiden, virallisen koulutusjärjestelmän ja avointen työmarkkinoiden välimaastoon, eri hallintokuntien väliselle alueelle. (Komonen 2007,111.) Ne on asemoitu myös perus- ja erityistason palvelurakenteiden väliin, työssä oppimisen ja psykososiaalisen tuen palvelujen tuottajiksi, osaksi aktiivista sosiaali- ja työmarkkinapolitiikkaa (Pietikäinen ym. 2009,9).

Sosiaalisen työllistämisen erilaisten valmennus-, kuntoutus-, koulutus- ja työllistämispalvelujen keskeisimpiä tilaajatahoja ovat kuntien eri hallintokunnat, työvoiman palvelukeskukset (TYP), työ- ja elinkeinotoimistot (TE-toimistot), Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksia (ELY-keskus) sekä Kela. Eniten asiakkaita työpajoille ohjautuu työ- ja elinkeinotoimistosta, työvoiman palvelukeskuksista, sosiaalitoimesta, Kelasta, opetustoimesta, nuorisotoimesta ja terveydenhuollosta. Palveluita tuottavat pääasiassa kunnalliset toimijat, jotka voivat kuulua hallinnollisesti esimerkiksi nuoriso- ja /tai vapaa-aikatoimen, sosiaali- ja /tai terveystoimen tai sivistystoimen alaisuuteen sekä yhdistys- ja säätiömuotoiset organisaatiot. Lisäksi kentältä löytyy joitakin yritysmuotoisia organisaatioita. (Pietikäinen ym. 2009. 9-10.)

2.2 Laptuote-säätiön työpajatoiminta

Laptuote-säätiö on Lappeenrannassa toimiva nykyaikainen ja kehittyvä yleishyödyllinen monipalvelu- ja työhönvalmennuskeskus. Laptuotteen päämääränä on järjestää ja kehittää sosiaali- ja työpoliittisin keinoin työtoimintaa, työhönvalmennusta, kuntoutusta ja koulutusta sekä muita tukipalveluita. Kohderyhmänä ovat nuoret, pitkäaikaistyöttömät, maahanmuuttajat ja epäedullisessa työmarkkina-asemassa olevat.

Säätiön pääasiallinen toiminta koostuu erilaisista yksilö-, ryhmä- ja työvalmennuspalveluista sekä työhönvalmennuspalveluista, jotka edesauttavat valmennettavaa kohti työelämää tai koulutusta. Laptuote-säätiön koulutuksessa, kuntoutuksessa ja työtoiminnassa on vuosittain yli 800 henkilöä. Laptuote-säätiöllä on kahdeksan erilaisia palveluja ja tuotteita tuottavaa työpajaa; siivous-, pesula-, tekstiili-, verhoilu-, entisöinti-, keittiö-, puutuotanto- sekä atk. Lisäksi säätiöllä on ryhmätoimintaa nuorille ja mielenterveyskuntoutujille. Säätiöllä on myös omia tuotteita myyvät myymälät Lappeenrannassa ja Joutsenossa sekä kierrätysmyymälä Parikkalassa. Säätiön työpajoissa asiakkaat voivat olla työharjoittelussa, työelämänvalmennuksessa, palkkatuetussa työssä, työkokeilussa sekä osallistua esimerkiksi työvoimapolitiittisiin koulutuksiin tai oppisopimuskoulutukseen. Jakson kesto riippuu palvelusta ja valmentautujan yksilöllisestä tilanteesta. (Laptuote-säätiö 2012.)

Laptuote-Säätiöllä on toimitiloja Lappeenrannassa, Parikkalassa ja Joutsenossa. Joutsenossa toimii säätiön Annukka-paja. Tietty-projektin avulla käynnistettiin Annukan tiloissa kotityöhön suuntautuvan toiminta vuoden 2010 syksyllä, tarkoituksena kehittää kotityökeskus, joka tuottaa kotiin suuntautuvia palveluita ja uusia työllistymisen mahdollisuuksia ennen kaikkea nuorille.

Laptuote-säätiön kotityöpalvelujen toiminta perustuu Palvelupajan ja Kotityöpajan asiakkuuksiin ja pajoilta myytäviin kotityöpalveluihin. Työhallinnon asiakkaita näille työpajoille ohjautuu työ- ja elinkeinotoimistosta ja työvoiman palvelukeskuksesta. Nuoria työntekijöitä työpajalle ohjaavalla taholla, siivoustyöt mielletään usein sellaisiksi tehtäviksi joita lähes kuka tahansa voi tehdä. Kuitenkin puhtaanapito ja siivoustyö on nykyisin alalle koulutettujen työkenttä. Työpajan sisällä tapahtuvan ohjauksen ja koulutuksen avulla useimmat työhön tulevat suoriutuvat siivoustyöstä, mutta on myös niitä joille siivoustyö ei sovi. On paljon nuoria joiden sosiaaliset taidot ovat olemattomia ja toisen

ihmisen kotiin meneminen ahdistava kokemus, heistä tuntuu kuin astuisi kielletylle alueelle. Työvalmentajan turvallinen läsnäolo ja ohjaus auttavat useimpia näissä tilanteissa. Kotityöpajoille tulevat työntekijät työskentelevät työvalmentajan ohjauksessa, talon sisäisissä siivoustehtävissä, tai ulkopuolisissa (kotitaloudet ja yritykset) siivouskohteissa, räätälöidysti huomioiden asiakkaan yksilölliset tarpeet, tavoitteet ja valmiudet.

Koulutuksen keskeytyminen ja oman elämänhallinnan menettäminen tuo useimmat nuoret työpajalle, jatkamaan opintoja tai oppimaan työelämän pelisääntöjä. Varsinkin nuoret miehet, ovat ajautuneet elämässään tilanteisiin joissa he eivät viihdy mutta, heidän on pakko niissä olla (työhallinnon velvoite tms.). Työpajoille tullaan joskus hyvinkin vastahakoisena ja toivotaan valmentajien tekevän ihmeen, jonka avulla nuori siirtyy ”tavisten”, tavallisten nuorten joukkoon. Joskus tapaa myös nuoria, jotka ovat ikään kuin väärässä toimenpiteessä tullessaan työpajalle. Näillä nuorilla tuntuu olevan aivan erityyppisiä haasteita, muihin työpajanuoriin verraten. Tämän opinnäytetyöni kautta yritän selvittää, onko työpajalla tarjota vastinetta näihin haasteisiin vaikkapa tämän Hilma&Hiski toiminnan avulla. Työpajan yhtenä tärkeänä tehtävä on, tuottaa tietoa ja antaa palautetta lähettävälle taholle, oikean paikan löytymiseksi jokaiselle toimenpiteeseen saapuvalla nuorella.

2.3 Työvalmennus

Valmennuskäsitteistön kehittyminen Pekkalan (2004) mukaan, alkoi 1990-luvun lopussa, jolloin työpajojen asiakkaista alettiin puhua valmentautujina ja ohjaajista valmentajina. Valmennus-käsitteen käyttöönotolla haluttiin korostaa prosessin suunnitelmallisuutta ja tavoitteellisuutta. Valmentautujan omaa aktiivisuutta toimijana korostettiin. Nuorten työpajatoiminnalla onkin nykyisin kaksi päätehtävää, joista perinteisempi on koulutukseen ja työhön ohjaaminen eli työvalmennus. (Komonen 2007, 433.)

Työvalmennus on työntekijän yksilöllisten tarpeiden ja valmiuksien mukaan suunniteltua ja tavoitteellista, työn avulla tapahtuvaa yksilön työkyvyn edistämistä. Työvalmennuksessa työntekijälle järjestetään työtä, joka vastaa hänen suorituskykyään ja häntä tuetaan, sekä ohjataan työn tekemiseen. Työtä tehdessä nuorelle annetaan opetusta, ohjausta, jatkuvaa päivittäistä tukea ja kannustusta työn tekemiseen ja työyhteisössä olemiseen. Työvalmennuksessa opetellaan myös tärkeitä työelämän pelisääntöjä. (Vates 2012.)

Laptuote-säätiön työpajojen toiminta perustuu työvalmentajan ammattitaitoon ja hänen luomaan luottamukselliseen suhteeseen, niin nuoreen työntekijään kuin palvelua työpajalta ostaviinkin. Työpajatoiminnassa keskeistä on, työvalmentajan ammatillisuus jonka avulla hän kouluttaa ja kuntouttaa niitä nuoria jotka työpajalle sijoittuvat. Työpajatoiminnassa nuori, ei työskentele yksin vaan työvalmentajan ohjauksessa tai toisen työntekijän työparina. Tällaiseen ohjattuun ja valvottuun työtoimintaan luo työpaja hyvät puitteet.

Työpajalla työntekijä tekee arvokasta työtä työnantajansa hyväksi, riippumatta siitä missä toimenpiteessä hän kulloinkin on. Työvalmennuksella on keskeinen merkitys sille, kuinka arvokkaaksi työntekijä tuntee tekemänsä työn ja oman toimintansa työyhteisön jäsenenä. Monenlaisten työllistymisen esteiden siivittämänä työpajalle tuleva nuori, tarvitsee tukea ja arvostusta itsetunnon rippeiden keräämiseen tai kokonaan uuden itsetuottamuksen kehittämiseen, uskaltakseen tavoitella myöhemmin opiskelupaikkaa tai työmahdollisuuksia avoimilta työmarkkinoilta.

Työvalmentajana toimiessani huomasin, että toimenpiteeseen ”joutuminen”, saattaa olla nuorelle haastavaa. Oikean toimenpiteen ja oikea-aikaisen ohjauksen löytäminen, on joskus, kuin veteen piirretty viiva. Työpajat työllistävien- ja kuntouttavien toimenpiteiden kenttinä, useimmiten mahdollistavat asioiden kokeilemisen, tutkimisen ja räätälöimisen asiakkaan tarpeita vastaaviksi. Moniammatillisuus työpajan sisällä on sellainen voimavara, jota ei mielestäni palveluja ostavalla taholla aina, loppuun saakka, ole osattu hyödyntää. Työpajoilla tapahtuvan ammatillisen ohjaamisen ohessa nuoren kasvua ja itsenäistymistä tukevia toimenpiteitä on runsaasti käytössä. Nuorta tulee ohjata holhoamatta itsenäiseen ja oman elämän haltuun ottavaan kasvuun. Työpajat eivät pyri hoitamaan tai hoivaamaan ongelmien keskellä kamppailevia nuoria, vaan mahdollistavat nuorelle osallistumisen työn tekemiseen. Työpajat tarjoavat sosiaalisen ympäristön, johon nuori voi liittyä ja tuntea kuuluvansa.

Työvalmentajan keskeistä osaamista on sosiaalisen kanssakäymisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin ylläpitäminen ryhmässä. Työhön kuntoutettavien motivointi tehtäviin tilanteissa, joissa palkka ei ole useimmille motivaation lähde, toimenpiteet ovat määräaikaaisia ja palkkatyötä ei ole näköpiirissä, edellyttää motivaation löytymistä muista ominai-

suuksista. Työhön kuntoutettavien koulutustarpeita olisi pyrittävä ottamaan huomioon ja suunniteltava ja edistettävä kuntoutujien työllistymispolkuja. Ristiriitojen havaitseminen, käsittely ja stressin purkamisen keinojen löytäminen on työvalmentajien vastuulla. Työvalmentajien olisi kaikissa tilanteissa arvostettava työhön kuntoutettavia ja toimittava siten esimerkkinä. Työvalmentajalla on välittäjän asema ja hänen on säilytettävä neutraali ja puolueeton asenne asiakkaan tai työnantajan ja työhön valmennettavan välillä. Liiallista holhoamista on vältettävä ja on myös säilytettävä salassapitovelvollisuus ja luottamuksellinen ilmapiiri. Työvalmentajan on tunnettava sekä työn vaatimukset, että työntekijän valmiudet, jotta hän kykenee tukemaan työntekijää tämän tehtävissä. Toisaalta työvalmentaja voi auttaa asiakasta suhtautumaan työllistettyyn eri tilanteissa ja rohkaista tätä puhumaan suoraan työllistetyn kanssa esimerkiksi sattuneista virheistä. Työvalmentajan ei pitäisi tarpeettomasti lisätä valmennettavan riippuvuutta omasta toiminnastaan, vaan aina kun on mahdollista, tukea itsenäistä toimintaa. Se, miten työvalmentaja löytää sopivia työtehtäviä, voi ratkaista työhön valmennettavan uran jatkossa. (Engeström, Niemelä, Nummijoki, Nyman 2009,7, 84–85.)

Työvalmentajan merkitystä ei voi koskaan liikaa korostaa. Työvalmentaja on nuoren työntekijän kanssa kontaktissa päivittäin riippuen toimenpiteestä neljästä kuuteen tuntiin. Työvalmentajan välittävä ja hyväksyvä asenne välittyy nuorelle työhön tulijalle. Nuorelle on oltava rehellinen ja annettava palautetta tapahtuneesta ei nuoren persoonasta, ohjaajan on kyettävä erottamaan nuoren tekeminen ja nuoren persoona toisistaan. Työvalmentaja työpajoilla ohjaa, opettaa ja tarvittaessa näyttää uudelleen ja uudelleen työtehtäviä nuorelle kunnes nuori kykenee itsenäiseen työhön. Nuoren itsetuntoa pyritään vahvistamaan osoittamalla hänelle mitä hän on oppinut ja miten hän on kehittynyt työpajalle tulon jälkeen.

2.4 Ryhmän merkitys työpajatoiminnassa

Työpajalla ryhmätyöskentelyä ohjaavat usein sovitut normit ja säännöt. Normit, toimintasäännöt, ovat Himbergin ym. (1998, 129-131) mukaan yksi vuorovaikutuksen muoto joka saa jäsenet toimimaan yhdenmukaisesti. Yhdenmukaisuuden noudattamisesta pallokitaan tai rankaistaan. Normeilla ilmaistaan jäseniin kohdistuvat vaatimukset mutta myös jäsenet itse luovat käyttäytymisellään ryhmään normeja. Niitä luodaan koko ajan tietoisesti tai tiedostamatta, ne voivat siis olla piilonormeja tai julkilausuttuja. Julkilausuttuja eli virallisia normeja valvoo usein ”virallisena” pidetty taho, ohjaava henkilöstö

päivätoiminnassa, työpajalla työvalmentaja. Epävirallisia normeja säätelee ja valvoo itse yhteisö, ryhmäläiset. Edelleen Himbergin ja Jauhiaisen (1998, 119 -122.) mukaan säilyttääkseen toimintakykynsä ryhmän vuorovaikutuksen tulee olla kommunikoivaa, selkeää ja rehellistä, eli avointa kommunikaatiota. Ryhmän vuorovaikutusväylät paljastuvat jäsenien välisistä kommunikaatiosuhteista. Nämä kommunikaatiosuhteet voivat muodostaa erilaisia kommunikaatorakenteita, joista etenkin verkkomainen kommunikaatio mahdollistaa kaikkien viihtyvyyden ja osallistumisen. Ryhmän kommunikatiiviset väylät noudattelevat usein tunnesuhteita. Vuorovaikutuksen tiheyttä ja määrää säätelee emotionaalinen kiintymys. (Himberg ym.1998, 131 – 132.)

Työpajojen ryhmätoiminnot ovat vertaisryhmätoimintoja joissa ryhmän jäsenet jakavat kokemuksia. Ryhmävalmennuksessa tavoitteena on siirtyminen koulutukseen tai työelämään vertaisryhmän kanssa yhdessä oppien. Valmennuksen keskeisiä piirteitä ovat yhteisöllisyys, vuorovaikutus, toiminnallisuus ja yhdenvertaisuus. Yhteisöllisyydellä ja vertaisryhmän tuella on työpajatyöskentelyssä suuri merkitys. (Työpajatieto 2012.)

Nuoret muodostavat jo heti työpajalle tullessaan erilaisia vertaisryhmiä. Himbergin ym.(1998, 94-97) mukaan ryhmä koostuu aina yksilöistä, ja niinpä sen toiminnan luonne riippuu hyvinkin erilaisten ihmisten persoonallisista panoksista. Jokainen jäsen tuo ryhmään yksilöllisen energiansa, josta yhdessä muiden kanssa muodostuu ryhmän kokonaisenergia eli synergia. Yksilön toiminta, ryhmäkokonaisuuden toiminta ja ryhmän ympäristö kaikki vaikuttavat toisiinsa. Ryhmässä pätee hyvin selvästi toteamus ”kokonaisuus on enemmän kuin osiensa summa”. Ryhmädynamiikka vaikuttaa siihen, ettei yksilöllisistä ominaisuuksista koskaan kyetä ikään kuin yhteen laskemalla ja vähentämällä päättämään, millainen ryhmän kokonaisuudesta muotoutuu. Johonkin liittymisen, kuulumisen, hyväksytyksi tuleminen, vaikuttaminen ja osallistuminen ovat yksilön kehitykselle olennaisia tärkeitä asioita. Osallistuessaan ryhmän toimintaan ja ottaessaan kantaa toisten odotuksiin ihminen joutuu jatkuvasti suhteuttamaan itseään ympäristöönsä, vetämään rajaa sen ja itsensä välille. Tämä lisää hänen tietoisuuttaan itsestään ja ympäröivästä maailmasta sekä molempien välisestä suhteesta. Nykyisin ihminen joutuu jatkuvasti tutkimaan itseään ja omaa toimintaansa sekä yhä uudelleen rakentamaan minuutta tietoisilla valinnoilla. Oman toiminnan tietoisin tarkastelun eli itsereflektion keinoin yksilö voi tulla tietoiseksi omista tavoista havaita, tuntea, ajatella, kommunikoida ja toimia, joka on tärkeää myös sosiaalisen vuorovaikutuksen sujumiselle. Ryhmä

on yksilölle kuin peili, johon hän heijastaa itseään ja toimintatapojaan. Ryhmässä toimiminen voi parhaimmillaan kehittää yksilön persoonallisuutta ja auttaa häntä löytämään todellisen itsensä yhdenmukaistamisen ja tasapäistämisen sijaan.

Kuten Himberg ym. (1998, 98-99) toteavat mikä tahansa yhteisestä syystä samaan tilaan kokoontunut ihmisjoukko ei ole ryhmä. Vasta sellaista joukkoa joka jakaa yhteisen tavoitteen ja yhteenkuuluvuuden tunteen, voidaan kutsua ryhmäksi. Ryhmän muodostumisella on omat ehtonsa. Perusedellytyksenä on vuorovaikutus eli tilakontakti, jonka kautta yhteisen tilan jakavat ihmiset tulevat kasvavasti toisistaan tietoisiksi. Toisessa vaiheessa psykologinen kontakti vie ryhmän kehitystä eteenpäin ihmisten luodessa suhteita toisiinsa ensivaikutelmien ja havaintojen perusteella. Ryhmän päästessä kiinni yhteiseen tavoitteelliseen toimintaan ollaan jo sosiaalisen kontaktin vaiheessa. Vaiheiden läpikäyminen on välttämätöntä, sillä niiden aikana yksilölle kasvaa ryhmään henkilökohtainen kiinnostus. Toisilleen vieraat ihmiset eivät ole heti valmiita yhteistoimintaan ja tehokkaan ja vapautuneen toiminnan syntyminen vaatii aikaa.

Uudenlaisen ryhmätoiminnan synnyttäminen ja tuominen työpajayhteisöön on haastavaa mutta myös antoisaa. Hilma ja Hiski toiminnan tavoitteena on vuorovaikutuksen luominen nuorten ja ikäihmisten välille. Toiminnasta pyritään luomaan kiinnostava niin nuorille toimijoille kuin ikäihmisillekin. Keskeisenä tavoitteena on, että yksilöt yhdessä toimiessaan muodostavat sukupolvien kohtaamisen mahdollistavan ryhmän. Tällä ryhmätoiminnalla syrjäytymisvaarassa oleville nuorille ja ikäihmisille, luodaan mahdollisuus sosiaaliseen kanssakäymiseen turvallisessa ympäristössä. Työpajanuoren itsetunnon ja itsearvostuksen lähtökohtana voi olla ryhmätoiminta, joka auttaa nuorta tulemaan tietoiseksi omasta toiminnastaan ja ottamaan muut ryhmän jäsenet huomioon. Ryhmätoiminnassa nuori oppii avustamaan ikäihmisiä, ensin yhdessä työvalmentajan kanssa ja myöhemmin itsenäisemmin. Työvalmentajalle ryhmätoiminta antaa mahdollisuuden tutustua nuoreen ja nuoren toimintatapoihin toimintaympäristössä, jossa keskeistä on yhdessä tekeminen sekä toisen ihmisen auttaminen ja huomioiminen. Ikäihmisille ryhmätoiminta antaa mahdollisuuden olla mukana nuorten elämässä osallistujana ja elämän kokemuksen jakajana. Yksinäiselle ikäihmiselle ryhmätoiminta luo puitteet sosiaalisille suhteille ja vahvistaa yhteenkuuluvuuden ja osallistumisen tunteita.

3 MIKSI KEHITTÄMISTOIMINTAA TARVITAAN

Useita vuosia työpajatoiminnassa mukana olleena, aloin miettiä työpajojen mahdollisuutta muuttua ja muuttua, tai kehittää toimintatapoja erityisnuorten tarpeita vastaaviksi. Työpajan monipuoliset toiminnat ja työllistymismahdollisuudet antavat arvokasta työkokemusta niille, joiden työllistyminen avoimille työmarkkinoille ei suoraan onnistu.

Artikkelit vanhusten yksinäisyydestä ja syrjäytymisestä vahvistavat käsitystä, että myös vanhustyössä tarvitaan uudenlaisia toimijoita. Työpajatoimintojen kehittäminen vanhustyötä tukevaksi toiminnaksi, olisi hyvä lähtökohta uudelle toiminnalle. Työpajoja on Suomessa yhteensä noin 250, eri puolella Suomea. Työpajatoimintaa kehittämällä voidaan luoda ikäihmisille mahdollisuuksia sukupolvien kohtaamiseen tähtäävään toimintaan ja samalla synnyttää nuorille uusia työpaikkoja.

Työpajatoiminta voidaan nähdä yhtenä keinona, jolla nuorisotyössä tehdään nuorten elinolojen kehittämistä yli hallinto- ja toimialarajojen. Syrjäytymisen ehkäisyssä on 1990-luvulta lähtien pajoilla alettu yhä vahvemmin korostaa nuorten kasvun ja kansalaisvalmiuksien tukemista ja edistämistä sekä elämisen taitojen vahvistamista (OPM 37:2004). Yhteiskunnalliset muutokset, esimerkiksi kuntien palvelurakenteiden muutokset, edellyttävät pajojen sisältöjen tarkastelua, niiden kehittämistä ja toiminnan tuloksellisuuden arviointia. Kehittämistyössä on pitkälti kysymys tuotettavien palveluiden kehittämisestä tilaajan tarpeisiin sopivaksi. (Komonen 2007, 438.)

Opinnäytetyön sisältöä suunnitellessa, aikaisemmat kokemukseni kotityöstä ja nykyinen työympäristö tuntuivat sulautuvan yhteen. Työntekijöiden riittämättömyys vanhustyössä ja lähihoitajien työn muuttuminen hoitotyöpainotteiseksi, antavat tilaa uusille mahdollisuuksille myös työpajatoiminnassa. Ikäihmisten palvelujen laatusuositus painottaa ehkäisevän toiminnan ensisijaisuutta. Virkistystoiminta ikäihmisille on ennaltaehkäisevää toimintaa ja työpajan mahdollisuudet toiminnan järjestämiseksi ovat mielestäni hyvät. Työpajalla resursseja toiminnan organisoimiseksi ja työntekijöitä joita vanhustyö kiinnostaa.

Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystoiminta (Eksote) järjestää vanhusten päivätoimintaa jonka tavoitteena on tukea kotona asumista. Päivätoiminta on tarkoitettu muistisairaille, omaishoidossa oleville, ikääntyneille jotka ovat sairastuneet, menettäneet puolison tms.,

yksinäisille ja alle 65-vuotiaille toimintarajoitteisille. Toiminta sisältää kuljetuksen kotoa, muistia kuntouttavia menetelmiä, saunomisen mahdollisuuden, ruokailun ja kahvin sekä tarvittavia hoitotoimenpiteitä. Kodeissa asuville ikäihmisille, joilla ei ole varsinaisia ongelmia/rajoitteita on virkistävää toimintaa vähemmän tarjolla. Myös omaishoitajille tukea tarvitaan lisää omaishoidon raskauden ja sitovuuden vuoksi.

Suomalaisessa hyvinvointivaltiomallissa sosiaalipalvelut kuuluvat kaikille. Suomen perustuslain mukaan riittävien sosiaali- ja terveystalvelujen järjestäminen on julkisen vallan vastuulla eli kunnilla. Perheelle ja omaisille jää näin vain moraalinen ja eettinen vastuu huolehtia ikääntyneistä omaisistaan. Kärjistetysti voidaan sanoa, että osa iäkkäistä on jätetty tai he ovat jääneet yksin koteihinsa yhteiskunnan tarjoamien palvelujen varaan. Ikäihmisten palvelujen laatusuositus (STM2008:3) painottaa ehkäisevän toiminnan ja kotona asumisen tukemisen ensisijaisuutta ikääntyneiden palveluissa. Suosituksen katsotaan palvelevan sekä ikääntyneen että yhteiskunnan etua: ikääntyneet haluavat asua mahdollisimman pitkään omassa kodissaan ja yhteiskunnalle on edullisempaa, kun asiakkaat tulevat palvelujen piiriin mahdollisimman myöhään. Painotus on johtanut siihen, että omassa kodissaan asuu tällä hetkellä hyvinkin huonokuntoisia ja ikääntyneitä. Painotus on ollut laitoshoidon purkamisessa, eikä vaihtoehtoisia kotihoitoon rinnastettavia asumismuotoja ole aktiivisesti kehitetty. (Engeström ym. 2009, 25-26.)

3.1 Nuorten yhteiskuntaan kiinnittyminen

Nuorten siirtyminen koulutuksesta työelämään on muuttunut monimutkaisemmaksi ja epävarmemmaksi prosessiksi. Elämäkulkujen yleinen pirstaloituminen, kilpailun kiristyminen opiskelupaikoista ja työmarkkinoiden ennakoimattomuus ja epävakaisuus hankaloittavat peruskoulun jälkeistä tulevaisuuden suunnittelua ja koulutukseen kiinnittymistä. Nuoren tarve Philip Wexlerin (1992) mukaan ”tulla joksikin” ei ole kadonnut mihinkään ja tarve saada tunnustusta sosiaalisessa vuorovaikutuksessa vertaisryhmän ja aikuisten kanssa liittyy vahvasti nuoruusiän identiteetin muodostumiseen. Nuorten elämäkulun tukemiseksi on kehitettävä malleja ja käytäntöjä, joissa nuoret voivat käsitellä ja muodostaa käsitystä omasta minuudestaan sekä liikkua tarpeen mukaan joustavasti opetuksen, koulutuksen järjestäjien ja erilaisten instituutioiden välillä. Työpajojen, ammatillisten oppilaitosten ja paikallisten palvelujärjestelmien yhteistyöllä voidaan paremmin vastata nuorten yksilöllisiin ohjaus- ja oppimistarpeisiin. (Komonen 2007, 441-442.)

Nuorten työpajatoiminnan haasteena on, miten työpajalle tulevat nuoret voidaan aktiivoida yhteiskunnan jäseniksi, jotka tuottavat oman osansa yhteisestä hyvinvoinnista. Nuorten putoaminen pois koulutuksesta ja työelämästä, on huolestuttavaa tämän päivän yhteiskunnassa. Nuorten kokemana turhautuminen ja syrjään vetäytyminen, saattaa olla merkki siitä, että myös nuorilla on odotuksia ja pettymyksiä, joihin ei ole osattu vielä löytää ratkaisuja.

Nuorten työpajatoiminta on suunnattu alle 28-vuotiaille nuorille. Nuoret tulevat työpajalle pääsääntöisesti viranomaisen ohjaamana. Työpajatoiminnan keskeisenä kohderyhmänä ovat nuoret, jotka tarvitsevat tukea koulutus- ja työelämäuran löytymiseen, elämänhallintataitojen ja oman motivaation vahvistamiseen, tai toimintakyvyn lisäämiseen. Työpajalle tulevalla nuorella on useimmiten puutteita elämäntaidoissa, sosiaalisissa taidoissa tai takanaan keskeytyneitä opintoja. Työpajalla työskentelee tai opiskelee nuoria, jotka ovat koulutuksen ja työelämän ulkopuolella. Tällaisia ovat työttömät nuoret, toimeentulotuki nuoret, henkilökohtaista tukea tarvitsevat oppijat ja koulutuksen keskeyttäneet tai ilman jatko-opiskelupaikka olevat nuoret. (OPM 2012.)

Työpajatoiminnat ovat tärkeitä niille nuorille, joille ei suoria väyliä opiskeluun ja työelämään avaudu. Myös Komosen mukaan (2001,431) ”Nuorten yhteiskuntaan kiinnostumista ei ole mielekästä arvioida ainoastaan koulutukseen osallistumisen näkökulmasta. Osallisuus merkitsee oman elämän hallintaa arkisten perusvalmiuksien tasolla, kykyä selviytyä omassa arjessa ja lähiyhteisössä. Ihminen tarvitsee sosiaalista kanssakäymistä. Osallisuutta voidaan tarkastella osallistumisena erilaisten sosiaalisten yhteisöjen toimintaan. Sosiaalisessa yksinäisyydessä on kyse sosiaalisen verkoston puuttumisesta tai tyytymättömyydestä olemassa olevaan verkostoon”.

Yksinäisyys on sosiaalisten suhteiden puuttumista. Se on henkilökohtainen kokemus, joka eroaa sosiaalisesta eristyneisyydestä ja se on ahdistavaa ja epämiellyttävää. Yksinäisyys on vahvasti kokemuksellista, vaikka ihminen olisi vailla seuraa, hän ei välttämättä tunne itseään yksinäiseksi. Ja toisinpäin yksinäinen voi olla, vaikka ympärillä olisi kuinka paljon ihmisiä. (Heiskanen, Saaristo 2011, 78-79.)

3.2 Vanhusten syrjäytyminen

Suomalaisessa syrjäytymiskeskustelussa ei tunnisteta vanhuksia, vaan pääosassa ovat olleet lapsiperheet, nuoret ja työikäiset. Sen sijaan EU:ssa laaditussa raportissa ”The Role of Health Care Sector in Tackling Poverty and Social Exclusion” tuodaan vanhukset esiin yhtenä syrjäytymisvaarassa olevana ryhmänä. (Tamsma&Berman 2004. Engeström ym. 2009,25.)

Kulttuurinen kuva vanhuudesta on ollut melko harmoninen ja tasapainoinen. Aiempien sukupolvien vanhukset ovat olleet sodan kokeneita ja suurelta osin lähtöisin köyhistä oloista. Kun valtaosalla kansalaisista on ollut lähes samanlaiset elinolot, ei ole ollut tarvetta puhua syrjäytymisestä. Syrjäytyminen on kohdistunut hyvin pieneen vähemmistöön. Yhteiskunnallinen tilanne on kuitenkin muuttunut. Vanhuus on moninaistunut ja eriarvoistunut. Vanhusten syrjäytyminen on koko yhteiskunnassa kasvamassa oleva uusi ilmiö. Koska ilmiö on vasta tulossa, tutkimusta vanhusten syrjäytymisestä ei ole Suomessa juurikaan tehty. Myöskään yhteiskunnallisesti ei ole herätty huomioimaan vanhusten syrjäytymistä. Esimerkiksi vuoden 2003 hallitusohjelmassa oli köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vastainen kansallinen ohjelma. Ohjelmassa käsiteltiin laajasti syrjäytymistä ja lueteltiin kohdennettuja toimenpiteitä eri ryhmille, mutta siinä ei käsitelty vanhusten syrjäytymistä. (Engeström ym. 2009, 25-26.)

Suomen väestö vanhenee nopeimmin Euroopassa. Vuonna 2030 on 65 vuotta täyttäneitä yli 600 000 enemmän kuin nyt eli 15 – 26 % väestöstä. Niin ikään 80 vuotta täytäneiden määrä kolmin – tai nelinkertaistuu. Vanheneminen ei ole vain taakka, vaan pidentynyt elinikä on myös saavutettu tavoite. Vanhenemista voidaankin tarkastella uudenlaisena vanhuutena, jossa vanhojen ihmisten elintavat, esimerkiksi yhteiskunnallinen osallistuminen, harrastukset ja perhesuhteet, ovat yhteydessä vallitsevaan kulttuuriin ja jopa kansainvälisyyteen. Vanhustyön haasteena on, miten yksinäisiä voitaisiin tukea niin, ettei yksinäisyys johda masennukseen ja muihin ongelmiin. Vanhusten omat kommentit yksinäisyydestään kertovat, että yksinäisyyden kokemukset eivät liity niinkään ystävien tai läheisten tapaamistiheyteen, vaan ihmissuhteisiin kohdistuneisiin odo-
tuksiin ja niistä saatuun tyydytykseen. (Heiskanen ym. 2011, 131.)

Usein pohditaan, miten ikääntyneet saataisiin pidettyä elämänsä mukana. Elämän eri kehitysvaiheilla on kullakin oma tehtävänsä, niin myös elämänkaaren loppupuolis-

kolla. Vanheneminen ja vanhuus ovat kaksikasvoisia ilmiöitä. Monet vanhenemisprosessit aiheuttavat sekä myönteisiä että kielteisiä seurauksia. Kielteisessä mielessä vanhuus tuo monenlaisia menetyksiä, kuten sairauksia, raihnaisuutta, ulkonäön muutoksia, toimintakyvyn heikkenemistä, yksinäisyyttä, muista riippuvuutta ja syrjäytymistä.

Myönteisiä vanhenemiseen liittyviä seikkoja ovat kokemuksen, moninaisten taitojen ja viisauden lisääntyminen. Tästä näkökulmasta vanhuutta voidaan pitää myös seesteisyyden ja erilaisten vapauksien kautena. (Heiskanen ym. 2011, 132.)

Heiskanen ym. (2011, 9-11) mukaan yksinäinen ihminen on myös erilainen. Yksinäisyys ja masennus liittyvät usein yhteen ja yksinäisyys on yksittäinen masennuksen riskitekijä. Useimmat ikääntyneet toivovat, että vanhuus olisi rauhallista, tyyntä ja turvallista aikaa. Mutta vanhuus on käytännössä myös luopumista, tulojen vähenemistä, sairastumista ja yksinäisyyttä. Monien vanhusten yhteys maailmaan on turvarannekkeen ja television varassa. Yksinäisyys koskettaa kipeimmin yksinäisiä ihmisiä, mutta sen pitäisi koskettaa meitä jokaista. Jokainen voi tehdä jotain yksinäisyyden lievittämiseksi. Asuntonsa vanhina oleva, yksin ateriansa nauttiva vanhus tuntuu olevan valovuosien päässä siitä retorisesta kuvasta, jolla laitosten purkua perustellaan. Yksin ruokaansa syövä vanhus on yksinäisin ihminen, jonka kuvitella saattaa. Kukaan ei ansaitse tällaista ihmisyydestä riisuttua vanhuutta.

3.3 Kotihoito – pirstaleiset palvelut

Oppikirjoissa vanhusten kotihoito on määritelty Koskisen (2009, 22) mukaan lähinnä tehtävien avulla. Sen mukaan kotihoito kohdistuu ikääntyneisiin ja heidän omaisiinsa ja sisältää seuraavia toimintoja:

1. ohjausta, neuvontaa, tiedotusta ja vaikuttamista
2. työapua ja sosiaalihuoltoasetuksessa (1983/607) määriteltyjen tukipalvelujen välittämistä
3. sosiaalisen vuorovaikutuksen edistämistä ja psykososiaalista tukea
4. hoitavien omaisten tukemista
5. terveydentilan ja toimintakyvyn ylläpitämistä ja parantamista.

Kotihoidon määritelmään on lisätty Kettusen (2001, 184) mukaan perushoivan (hygienia, ruokailu, ulkoilu) lisäksi sairaanhoidolliset ja kuntouttavat toimenpiteet kotihoidon yhteyteen.

Harjun (2003) mukaan kysynnän niukkuus on estänyt ulkopuolisten, markkinaehtoisten kodinhoitopalvelujen syntymisen. Pienessä mitassa toiminta on laajentunut parin viime vuoden aikana valtion tukiessa toimintaa joko verovähennysoikeudella tai yrittäjätuella. Palveluiden kysynnän ja tarjonnan kasvu on ollut kuitenkin kansantalouden mittakaavassa marginaalista. Vaikka palkattu kotiapu on Suomessa vähäistä, naapuriapu on suurtaajamia lukuun ottamatta vielä voimissaan. Ystäväapu ulottuu lähinaapureihin, lähisukulaisiin ja lähituttaviin. Tämä on perinteistä ja edelleen tyypillistä neljännen sektorin toimintaa Suomessa. Neljännen sektorin tunnuspiirteitä ovat omavastuisuus, omaehtoisuus, oma-apu, läheisapu ja taloudellisten suoritusten niukkuus. Sektori eroaa muista sektoreista siinä, että sillä ei tunneta työsuhdetta. Työ on valtaosin ilmaista tai työ korvataan työllä tai tavaralla. Työpanos hinnoitellaan vain keskinäisavussa, ei perheen sisäisessä työssä. Neljännen sektorin työpanos koituu omaksi, oman perheen, suvun tai lähipiirin hyväksi (Harju, 2003, 18-19).

Väitöskirjassaan, Kotihoidon integrointi ja laatu, Merja Tepponen (2009,135) toteaa että vanhusten kotihoito toimii kunnissa ongelmallisella tavalla. Palvelut ovat pirstaleisia. Samaa asiakasta saattaa hoitaa ja palvella monta eri työntekijää monesta eri yrityksestä. Koordinaatio on puutteellista, joten saattaa käydä niin, että useat työntekijät käyvät samana päivänä ja muut kuusi päivää asiakas on ilman palveluita. Kolmannen sektorin ja yksityisten yritysten tarjoamat palvelut on nivottu heikosti yhteen kunnan palvelujen kanssa. Jokainen tekee työtä vain oman organisaationsa näkökulmasta.

Sini Elorannan (2009, tiivistelmä) väitöstutkimuksen, Sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöllä parempaan ikäihmisten kotihoitoon, mukaan kotihoidon työntekijät eivät kaikilta osin osaa tukea ikäihmisen itse tärkeimmäksi kokemiaan voimavaroja, vaan tekevät ajoittain päätöksiä ja hoitoon liittyviä toimintoja asiakkaiden puolesta myös sellaisissa asioissa, joissa asianomaiset olisivat suoriutuneet itsenäisesti. Asiakkaat kohtaavat kotihoidossa tilanteita, joissa heidän ajatuksiaan ja toiveitaan ei oteta huomioon eikä päätösvaltaa kunnioiteta. Eloranta perää asiakaslähtoisempää kotihoitotoimintaa ja tuo tutkimuksessaan esiin saumattoman yhteistyön merkityksen eri työntekijäryhmien välillä. Eri ammattiryhmien välillä on Elorannan tutkimuksen mukaan jännitteitä ja kilpailutilanteita mikä heikensi ajoittain yhteistyön ilmapiiriä.

Engeström ym. (2009, 14-15.) mukaan kokonaisvaltaiseen ja aktivoivan kotihoidon ihannetta vastaan vaikuttaa kolme vahvaa tekijää. Ensinnäkin kotihoitotyön tärkein muoto, kotikäynti, muovautuu käytännössä pitkälti hoito- ja palvelusuunnitelman mukaisten, asiakkaan fysiologisten tarpeiden kannalta välttämättömien rutiinitehtävien suorittamiseksi. Toiseksi monien tukipalvelujen, kuten aterioiden ja siivouksen, hankkiminen johtaa palvelujen eriytymiseen, mikä tarkoittaa, että kotihoidon työntekijän on vaikea muodostaa ja ylläpitää kokonaiskuvaa asiakkaan tilanteesta ja palveluista. Kolmanneksi huonokuntoisten vanhusten hoidossa korostetaan lääketieteellisesti välttämättömiä, sairauksiin liittyviä toimia, esimerkiksi lääkkeiden jakamista, haavahoitoa ja verenpaineen mittausta.

Asiakkaan tilanteen ja tarpeiden kokonaisvaltaiseen arviointiin perustuva neuvotteleva ja aktivoiva työskentely on vaativaa, eikä työntekijällä välttämättä ole siihen välineitä. Toistuvien, eriytyneiden ja sairauksia painottavien rutiinitehtävien ulkopuolelle pyrkivät jäämään sellaiset elämänhallinnan ja elämisen laadun kannalta laajakantoiset haasteet kuin asiakkaan liikkumiskyvyn edistäminen, asiakkaan yksinäisyyden ehkäiseminen ja asiakkaan muistihäiriöiden ehkäiseminen. Myös eri tuottajilta tulevien palvelujen koordinointi ja yhteen nivominen jäävät helposti rutiinitehtävien varjoon. (Engeström ym. 2009, 15.)

4 KOKEILUTOIMINNAN TAVOITE

Nuorten työpajojen tavoitteena on etsiä mielekkään toiminnan muotoja, jotka tukevat nuorten itsenäistymistä, itsetuntoa ja vastuunottoa omasta elämästä. Hyviin tuloksiin pääsemisen kannalta keskeistä onkin kehittää sellaisia työmenetelmiä, joiden avulla olisi mahdollista saada myönteisiä kokemuksia. Kasvaminen omaehtoisuuteen edellyttää oikeanlaista tukea ja ohjauksellista työtettä, jonka avulla nuoren on mahdollista edetä omassa asiassa. (Komonen 2007, 433.)

Tämän kokeilevan toiminnan tavoitteena on, että samat nuoret osallistuvat jokaiseen tapaamiseen. Tavoitteena on sitouttaa nuoret työskentelemään ryhmässä pitkäjännitteisesti ja suunnitelmallisesti, edeten yhdestä asiasta/tehtävästä toiseen.

Nuorten osallisuus

- Osallistuvat
- Ohjaavat
- Avustavat
- Haastattelevat
- Antavat palautetta
- Kehittävät
- Oppivat

Sukupolvien kohtaamiseen tähtäävän Hilma & Hiski toiminnan avulla, voidaan tuottaa uusia työ- ja toiminta mahdollisuuksia työttömille nuorille, erityisesti niille jotka haluavat suuntautua vanhustyöhön. Toiminnan avulla nuorten aktivoinnin kanavat myös lisääntyvät. Toiminta mahdollistaa nuorelle oppimisympäristön, jossa hän voi tutustua ikäihmiseen, oppia heidän kokemuksista, sekä oppia avustamaan ikäihmisiä erilaisissa tilanteissa. Toiminta tuo sisältöä nuoren elämään ja antaa uusia näkökulmia, sekä pyrkii vaikuttamaan nuoren asenteisiin. Toiminta antaa sisältöä ikäihmisen elämään, lievittää yksinäisyyttä ja vähentää eristäytyneisyyttä. Toiminnan avulla on mahdollisuus aktivoida ikäihmisiä, ikäihmisen muistia ja pitää heidän toimintakykyä yllä. Toiminta antaa mahdollisuuden sukupolvien väliseen yhteistyöhön ja kohtaamiseen.

4.1 Sukupolvien kohtaaminen

Monet taidot siirtyivät ennen sukupolvelta toiselle tiedostamatta, luonnollisena osana elämän arkea. Muuttuneessa yhteiskunnassa taitojen siirtäminen vaatii tietoista mahdollistamista. Kysymys on elämän perustaidoista, joita ei koulutuksen kautta toiselle voi opettaa. Puhutaan hiljaisesta tiedosta. Moni asia ei teoriaopetuksena siirry käytännön taidoksi. Nuorille tulisi antaa mahdollisuus osallisuuteen vanhusten elämänviisaudesta. (Toivanen 2009,9.)

Sukupolvien kohtaamista käsitteleviä artikkeleja ja opinnäytetöitä lukiessani huomasin, että useimmiten niissä oli kyseessä ikäihmisten ja lasten kohtaaminen. Projektit käsitte-

livät päiväkotilasten ja koululaisten välistä yhteistyötä vanhusten kanssa. Itsekin olin aiemmissa opinnoissani (2003) toteuttanut sotaveteraanien ja koululaisten yhteistyöprojektin, jossa koululaiset haastattelivat sotaveteraaneja. Nuorten työikäisten ja ikäihmisten yhteistyötä käsitteleviin teksteihin en juuri törmännyt. Opinnäytetyöni loppuvaiheessa löysin yhden mielenkiintoisen tutkimuksen. Tutkimus käsitteli sukupolvien välistä yhteistoimintaa. Opinnäytetyö oli Aino Toivasen (2009) Vanhus kansalaiskasvattajan tehtävässä, jossa selvitettiin millaista oppimista nuoret kokivat itsessään tapahtuneen kehityshankkeen aikana ja millaisina tuloksina toiminta näkyi vanhusten elämässä. Tutkimus kiinnitti huomion vanhuksen näennäiseen passiiviseen rooliin nuoren elämässä. Tutkimuksesta on tuotettu malli nuorten ja vanhusten yhteistoiminnalle. Mallissa palkkatyötä odottavat 18-25 vuotiaat nuoret toimivat vanhusten virkistystoiminnan mahdollistajina, kohottaen laitospöydissä elävien vanhusten elämän laatua. Toimintaa ohjaavan rooli nähtiin toiminnassa tärkeänä. Ohjaajan on tunnettava osallistuvat nuoret ja organisaatio osatakseen valmistella toimintaa. Hyvät mallit ovat tarpeen.

Useissa järjestöissä on viimeisen vuosikymmenen aikana kehitetty niin sanotun yhteisöllisen tai sosiaalisen isovanhemmuuden malleja. Pienperheyhdistyksen vuosina 2003-2007 toteuttaman Mummila-projektin yhteydessä aloitettiin yksivanhempaisille jäsenperheille ja ilman isovanhempikontaktia oleville lapsille suunnattu kummimummi- ja kummivaaritoiminta. Lähtökohtana oli ajatus kolmen sukupolven rinnakkaiselosta, koska ihmisen luonnollisin tukiverkko muodostuu kolmen sukupolven perheestä. Kriittikin kohteeksi asettuivat nykyinen hektinen elämäntapa ja kasvavaan viihde ja virike-tarjontaan keskittynyt kulttuuri. Sen vastakohtaa edusti keskinäiseen välittämiseen ja solidaarisuuteen pohjautuva kolmen sukupolven yhteisökulttuuri, jossa lapset, perheet, mummit ja vaarit vuoron perään tukevat toinen toisiaan, jolloin riippumattomuus julkisista palveluista samalla vähenee. Kummimummi- ja kummivaaritoiminta on yhdistyksen pysyvää, Raha-automaattiyhdistyksen tukemaa toimintaa. (Moilanen, 2011, 293.)

Työpajatoiminta, jossa sukupolvien kohtaaminen mahdollistuu, esimerkiksi ryhmätöiminnan avulla, antavat hyvät puitteet kolmen sukupolven toiminnalle. Työpajalla oleva aikuinen työvalmentaja, nuori ja ikäihminen muodostavat luonnollisen kolmen sukupolven ryhmän. Yhdessä tekeminen ja toisen ihmisen elämään tutustuminen avaavat uusia näkökulmia oman elämän merkitykseen niin nuorelle kuin vanhemmallekin toimintaan osallistuvalla.

5 KOKEILEVAN TOIMINNAN SUUNNITTELU JA TOTEUTUS

Sukupolvien kohtaamiseen tähtäävän toiminnan alkuun saamiseksi, otin yhteyttä Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden (Eksote) kotipalveluohjaajaan. Ideoimme päiväryhmää ja lähtökohtana oli toiminta, johon esimerkiksi omaishoitajat voisivat tuoda hoivattavan hetkeksi päästäkseen omille asioille. Päätimme kokeilla toimintaa syksyllä yhden kerran ja sitten vuoden alussa kolme kertaa.

Sopivat toimijat pioneeritoimintaan löytyivät Eksoten ja Laptuote-säätiön toimijoista. Jokaiseen toimintapäivään varasimme aikaa noin kolme tuntia. Pidin päiväkirjaa kaikista tapaamisista ja kirjasin ylös osallistujat, teemat ja havainnot. Nuorilta keräsin kommentteja jokaisen ryhmän jälkeen, saadakseni kuvan siitä mitä nuoret ajattelivat toiminnasta ja millaisia kokemuksia heille muodostuivat. Ryhmätapaamisten teemat valitsin itse. Teemoiksi muodostui tutustuminen, levyraati ja maalaus, maalaus ja valokuvaus, elämäntarinat, näyttely. Eksoten päivätoiminnan ohjaajien kanssa sovin toimintapäivät. Nuorten ryhmän yksilövalmentajan kanssa varasimme toimintapäivät nuorten osallistumiseen. Ryhmien valmisteluissa käytin apuna Annukka pajan työtoimintaan osallistuvia. Annukka pajan emännän kanssa sovimme tarjoilusta niille päiville jotka olimme Annukassa.

Ryhmä Hilma& Hiski sukupolvien kohtaaminen

- Ensimmäinen kerta
- 22.9.2011
- Tutustuminen
- Laulua
- Toinen kerta
- 26.1.2012
- Väri-levyraati
- Maalausta
- Kolmas kerta
- 16.2.2012
- Maalaaminen
- valokuvaus
- Neljäs ja ylimääräinen
- 15.3.2012
- Elämäntarinat
- Näyttely 28.4.2012

5.1 Toiminta Hilma&Hiski, tutustuminen

Hilma&Hiski toiminta käynnistyi 22.9.2011 Joutsenossa, teemana oli tutustuminen Annukka-pajaan ja sen toimintaan. Ryhmään oli tulossa noin 10 ikäihmistä, mukanaan kaksi ohjaajaa sekä muutamia säätiöllä toiminnassa olevia nuoria.

Taksi toi osallistujat klo 9.00 Annukka-pajan pihaan. Vanhustentalolla asuvat tulivat paikalle kävellen. Toivotimme tulijat tervetulleeksi. Liikkuminen on joillekin hankalaa; joku liikkui pyörätuolilla, jotkut rollaattorilla, muutama kepin kera. Kahvin juotuamme siirryimme luokkatilaan, johon olin laittanut muutamia vanhoja valokuvia esille.

Kuva 1. Ennen vanhaan, oma arkisto.

Ensimmäiseen ryhmään saapui yhdeksän ikäihmistä ja kolme nuorta työpajalta. Nuoret valikoituivat tähän tapaamiseen satunnaisesti, sillä perusteella, että osallistuivat Annukka-pajan toimintaan kyseisenä päivänä. Nuoria oli kolme, kaksi poikaa ja yksi tyttö iältään nuoret olivat 18-26v. Ikäihmisistä kahdeksan oli naisia ja yksi mies, iältään kaikki olivat lähempänä 80v, jotkut jo reilusti yli. Lisäksi ryhmässä oli mukana kaksi vakituista virikeohjaajaa. Virikeohjaajien rooli, tässä ryhmässä oli hyvin vahva ja toinen heistä pyrki ohjaamaan ryhmää lähes koko ajan. Tarkkailin mitä ryhmässä tapahtuu ja millainen ryhmästä muodostuu.

Aluksi esittelin Annukka-pajan ja sen toimintaa ikäihmisille. Ennakkosuunnitelmissa oli tutustumista, yhteislaulua ja keskustelua. Osallistujat halusivat laulaa, laulettiin aluksi

yksi kappale, sitten muisteltiin vanhoja aikoja. Laulujen sanat herättivät keskustelua, niissä mainittiin kummallisia esineitä tai paikkoja. Yksi osallistujista kyseli nuorilta: ”Tiedättekö mitä tarkoittaa korvike?”. Puhuttiin korvikkeesta, kivääreistä, viljelystä, tanssimisesta ja sodasta. Välillä taas laulettiin. Laulaminen oli kaikista osallistujista mukavaa ja useimmat lauloivatkin itse mukana. Virikeohjaaja kyseli ikäihmisiltä, millaista oli sodassa ja sodan aikana. Yksi osallistujista sanoi, että ei halua puhua sodasta. Kuitenkin hän kertoi siitä lähes kaikissa puheenvuoroissaan. Muutamat yrittivät jututtaa nuoria, mutta nuoret olivat aika hiljaisia ja ujoja, lauloivat kyllä mukana. Yksi osallistuja oli kiinnostunut, missä nuoret nykyisin tanssivat. ”Yökerhossa”, vastasi nuori. ”Eiväthän noin nuoret pääse yökerhoon”, hämmästeli kyselijä. Eräs osallistuja kertoi nurkkatansseista ja siltatansseista sekä siitä kuinka tanssiminen oli kiellettyä sodan aikana. Entisajan ja nykyajan eroavaisuudet tulivat keskusteluissa hyvin esille.

Valokuvat herättivät kiinnostusta ja keskustelua. Yritimme virittää keskustelua myös muistoista. Ryhmässä tuli esiin hyvin voimakkaat persoonat, jotka lähes koko ajan pitivät keskustelua yllä. Muita osallistujia saatiin vedettyä mukaan keskusteluun, kyselemällä heiltä suoraan erilaisia asioita, käsitöistä ja leikkimisestä. Aikaa tälle kokoontumiselle olimme varanneet reilun kaksi tuntia. Ryhmään osallistuneet hämmästelivät ajan kulumista ja toivoivat, että voivat tulla uudelleen, sanoen, ”tällaista toimintaa pitäisi järjestää säännöllisesti”. Kävimme saattamassa vieraamme lähellä olevaan päivätoimintapisteeseen. Yksi ryhmän työpajanuorista talutti käsipuolesta rouvaa, jonka kanssa keskustelu sujui vilkkaasti koko kotimatkan. Rouva sanoi minulle: ”Siinäpä mukava nuorimies” ja nuori: ”Ihan kuin meidän mummo”. Tässä sukupolvet kohtasivat konkreettisesti. Molemmat toivoivat jatkoa tapahtumalle.

Seuraavaan kolmen kokoontumiskerran kokonaisuuteen valitsimme Laptuote-säätiön yksilövalmentajan kanssa sopivan nuortenryhmän säätiön toiminnasta. Valitussa Oppipaja-ryhmässä on neljä nuorta. Kerroin nuorille heidän tulleen valituksi pioneeritoimintaan, jolla kokeillaan ja kehitetään ikäihmisten Hilma& Hiski toimintaa Laptuote-säätiöllä. Kerroin heille myös, että Annukka-pajalla oli ollut syksyllä jo yksi kokoontuminen, nuorten ja ikäihmisten kanssa. Nuoria nauratti ajatus toiminnasta.

Esitin nuorille laatimani alkukysymykset (liite1), joissa kysyin heidän aiempia kokemuksia ikäihmisistä, vanhustyöstä ja mitä odotuksia heillä on tulevalta toiminnalta.

Nuorten vastaukset olivat hyvin niukkoja. Kun mitään vuorovaikutusta ryhmään tulevien ikäihmisten ja nuorten välillä ei vielä ollut, nuorten oli vaikea kuvitella, mitä tämä tuleva toiminta voisi olla. Nuoret eivät myöskään osanneet olla ennakkoon kiinnostuneita tästä tulevasta toiminnasta, eikä tulevista ryhmän jäsenistä. Muutamilla oli isovanhempia, eikä juuri muita kokemuksia ikäihmisistä. Nuorilla ei ollut odotuksia toiminnasta, joku sentään sanoi odottavansa jotain uutta.

Nuorten toimintaa ohjaavan yksilövalmentajan toiveena oli nuorten aktiivisuus ja saapuminen paikalle sovitusti. Yksilövalmentaja myös heitti kysymyksen, jääkö toiminta pysyväksi, koska idea on hyvä. Ikäihmisten päivätoimintaa ohjaavat olivat ilahtuneita yhteistyöstä jo heti alusta alkaen.

Hilma&Hiski toiminnan valmisteluun Annukassa osallistui muutama pajatyöntekijä. Kuntouttavassa työtoiminnassa oleva leikkasi värikuvioita ja värikortteja levyraatia varten ja työpajanuoret valitsivat sopivaa musiikkia.

Kokeilimme Annukassa myös vesiväritekniikkaa, jossa väritäplään suihkutetaan suihkepullolla vettä. Kokeilu onnistui hyvin ja kuvassa olevat mallit saatiin mukaan, kuvaamaan varsinaista toimintaa nuorille ja ikäihmisille. Tehtävien tekeminen ennakkoon auttoi mitoittamaan työtehtäviä sopivaksi kohderyhmälle.

Kuva 2. Väritäpläkoe, omat arkistot.

5.2 Hilma & Hiski, väri-levyraati ja maalaus

Toisen kokoontumisen teemana on väri – levyraati ja maalausta musiikin mukaan. Hain nuoret sovitusti aamulla, paikalle oli saapunut kolme nuorta ja sosionomiopiskelija.

Ikäihmisiä oli tässä ryhmässä kaksi miestä ja kahdeksan naista. Nuorten joukossa oli kolme tyttöä ja yksi poika. Iältään nuoret olivat 16–17 -vuotiaita. Lisäksi paikalla olivat samat virikeohjaajat kuin syksyn ryhmässä ja minä. Ryhmätoiminta oli siirretty läheisen vanhustentalon kerhohuoneelle pakkasen vuoksi, sillä liikkuminen kylmässä oli joillekin hankalaa.

Kello yhdeksän saavuimme vanhustentalon kerhohuoneeseen tarvittavan materiaalin kanssa. Mukana oli CD-soitin, levyjä ja askartelutarvikkeita. Nuoret asettuivat luontevasti pöydän ympärille ikäihmisten joukkoon. Kahvia juodessa esittelimme itsemme, kaikki kertoivat jotain itsestään, nimen, ammatin (opettaja, lastenhoitaja, maatalonemäntä, VR työntekijä, metsätyömies), kotipaikan, asuinpaikan, toiveammatin (eläinlääkäri), jotkut sanoivat ikänsä (esim. 91vuotias).

Ensimmäisenä pidimme levyraadin, johon olimme valinneet neljä esitettävää kappaletta. Nuoret jakoivat erivärisiä kortteja ja kuvioita osallistujille. Soitin kappaleet CD soittimesta ja ikäihmiset äänestivät värikorteilla. Ohjeena oli, sulje silmäsi jos voit, kuuntele mikä väri sopii mielestäsi kyseiseen kappaleeseen. Näytä valitsemasi väri lapulla. Jokainen nuori avusti kahta ikäihmistä kirjaamalla äänestyksen tulokset paperille.

Levyraadin jälkeen jokaiselle osallistujalle jaettiin valkoiset pahvit, joihin tehtiin vesiväriä värityspöytä äänestyksen mukaan (ikäihminen sai tehdä halutessaan/pystyessään täplän itse), näin kuhunkin pahviin ilmestyi neljä värityspöytä.

Pahvi, jossa oli värityspöytä yläreunassa, nostettiin pystyyn vahakankaalla suojatulle pöydälle. Ikäihminen suihkutti suihkupullolla vettä värityspöydän päälle. Jos hän ei pystynyt itse suihkuttamaan, nuori avustaja teki sen hänen puolesta. Väri valui veden ansiosta alaspäin tehden erilaisia värikuvioita. Jokaisen työ käsiteltiin samalla tavalla ja kuitenkin jokaisen työstä tuli erilainen omien väriavaintojen vuoksi. Työt jätimme kuivumaan seuraavaa kertaa varten, jolloin jatkamme niiden työstämistä. Ikäihmiset olivat tyytyväisen näköisiä, kun lähdimme kerhohuoneelta. Taulut olivat seinien vierellä olevilla pöydillä sekä pianon päällä ja ne näyttivät hienoilta..

Nuorten kanssa kävimme palautekeskustelut aina jokaisen ryhmän jälkeen. Nuoret olivat tämänkertaisen ryhmätapahtuman jälkeen positiivisesti yllättyneitä, ” ihan mukavaa oli”, ”hauskempaa mitä odotin”, ”kaikki osallistuivat”, ”oli tosi kiinnostavaa kuunnella vanhusten juttuja”, ”paljon erilaisia persoonia”. Nuoret kokivat että idea oli hyvä ja toivoivat jatkossakin tämänkaltaista toimintaa. Toivottiin myös ennakolta tarkempaa tietoa, millainen se ryhmä on johon osallistutaan. Opiskelija, joka osallistui Hilma & Hiski toimintaan, kiinnostui päivätoiminnasta ja vanhustyöstä työharjoittelujakson aikana.

Mielestäni yksi tavoite saavutettiin kun kaikki osallistuivat toimintaan. Ryhmän alussa oli aikamoinen ”hässäkkä”, tulijoita tuntui tulevan koko ajan lisää ja ennekuin jokainen löysi paikkansa pöydän äärellä. Nuorille en huomannut avata etukäteen käsitettä ”muistihäiriö”, josta sain palautetta ryhmän jälkeen. Onkin tärkeää avata käsitteitä ryhmään osallistuville nuorille, koska muistihäiriö ja muistisairaus ovat outoja käsitteitä. Nuorelle voi olla jopa pelottavaa se, että on epämääräinen kuva *häiriöstä*.

Myös ennen kolmatta kokoontumista, teimme valmisteluja Annukka-pajalla. Kuntouttavassa työtoiminnassa oleva askarteli munakennoista ruusuja ja maalasi ne. Varasin mukaan myös tyhjä kehukset ja kameran, sormivärit ja kertakäyttökäsineet sekä kuumaliimapistoolin patruunoineen.

5.3 Hilma & Hiski maalaaminen ja valokuvaus

Tämän kerran teemana oli maalauksen jatkotyöstäminen ja valokuvaus. Kolmannessa ryhmässä oli 12 ikäihmistä ja kolme nuorta sekä virikeohjaajat.

Maalausohjeet otettiin esiin ja jokainen ikäihminen maalasi niihin haluamallaan väreillä kuvioita tai väriläiskä. Nuoret avustivat ikäihmisiä kumikäsineiden laitossa, niitä käytettiin suojana sormin maalatessa. Paperilautasille nuoret annostelivat värejä. Nuoret jakoivat munakennoruusuja ja liimasivat niitä kuumaliimalla ikäihmisten ohjeiden mukaan jokaiseen työhön. Nuoret seurasivat ikäihmisten työskentelyä ja avustivat aina tarvittaessa.

Valokuvausta varten olimme saaneet kaksi tyhjää kehystä Annukka-pajan kehystämöistä. Jokaiselta kysyttiin lupa kuvata ja kerrottiin kuvan käytöstä osana omaa teosta ja opinnäytetyötä. Nuoret toimivat kuvaajina. Ikäihmiset istuivat pöydän ympärillä ja valokuvaaja sekä kehyksen kantaja kulkivat kuvaamassa. Jokainen kuvattiin hänen valitsemassaan kehyksessä. Otettiin myös muutamia ryhmäkuvia tauluista ja niiden tekijöistä. Päivä oli kaikkien mielestä onnistunut, aika riensi ja ruoka saapui paikalle ennen kuin olimme lopettaneet työskentelyn.

Alussa olin ajatellut myös nuorten tekemän päiväkirjakirjaamista. Ensimmäisiin kysymyksiin tulleet lyhyet vastaukset osoittivat toiveen turhaksi, varsinkin näin lyhyessä kokeilussa. Nuorten kohdalla voisi ehkä tulevaisuudessa kokeilla palautteen keräämistä haastattelulla. Huomasin, että työpajanuoren on helpompi sanoa asioita, kuin saada niitä kirjalliseen muotoon. Nuoret olivat todella kiinnostuneita tästä toiminnasta ja pienikin oman käden jälki antaa hyvän mielen. Tämänkaltaisessa toiminnassa on hyvä muistaa, että jos ikäihminen tai nuori kykenee itsenäiseen toimintaan, annetaan tilaa ja seurataan tekemistä taustalla. Itsenäinen toiminta on vahvistava kokemus nuorelle ja ikäihmiselle. Oma-aloitteisuus ja ihmisarvo säilyvät parhaiten kun pystyy ja saa itse toimia.

Muistihäiriöisten kanssa toimiessa huomasimme, että ikäihmisen muistoja ruokkii jo pelkästään se, että on kontaktissa nuorten kanssa. Kun nuori kertoi omasta koulunkäynnistä, ikäihmisen mieleen tulee muistoja omasta koulu- tai lapsuusajasta.

Kuva 3. Eerik, oma arkisto

Kuva 4. Sylvi, oma arkisto

Kuva 5. Yhteiskuva, oma arkisto.

5.4 Hilma & Hiski elämäntarinat

Neljännän kokoontumisen teemana oli valokuvien liimaus tauluun ja elämän tarinoiden kerääminen. Tällä kertaa ikäihmisiä oli mukana 11 joista kolme oli miehiä. Nuoria oli kolme, mukana myös virikeohjaaja sekä harjoittelija. Kokeiluprojektimme viimeiseen kertaan, olimme varustautuneet Annukka-pajalla paistettujen tuliaispullien kera. Kah-

via juodessamme muutamat osallistujista totesivat, että eivät muista milloin ovat syöneet lämmintä kotipullaa.

Edellisellä kerralla kuvatut ja mukaan tulostetut valokuvat liimattiin nyt taulun taakse. Nuoret leikkasivat kuvia ja jakoivat niitä ikäihmisille. Jotkut liimasivat myös etupuolelle, sanoen ”ei se sieltä takaa näy kenen se on”. Nuoret avustivat liimaamisessa.

Tämän kerran toinen teema oli tarinoiden kerääminen. Jokainen nuori haastatteli kahta ikäihmistä, virikeohjaajat ja minä haastattelimme myös. Ohjeistin ryhmää ja pyysin ikäihmisiä kertomaan muistoja kouluajoista, lapsuudesta sekä muusta omaan elämään liittyvästä. tarinat kerättiin kahdella tapaa, joko kirjoittamalla haastattelut paperille, tai nauhoittamalla sanelulaitteella. Joillakin ikäihmisillä oli vaikeuksia muistaa nykyhetken asioita, mutta useimmilla lapsuuden asiat tulivat mieleen heti. Joiltakin haastatelluilta puhetta tuli todella runsaasti ja haastattelun tehnyt nuori totesi, että oli hyvä kun oli sanelulaite käytössä. Nuoret joutuivat menemään todella lähelle ikäihmisiä kuullakseen mitä heillä oli sanottavaa. Lähestyminen oli luonnollista, ei ollenkaan väkinäistä tai vaivautunutta. Muutamasta haastattelijasta tuntui haastattelun jälkeen että ei tainnut saada mitään kunnollista aikaiseksi. Muutamat pohtivat tulikohan siihen haastatteluun pyydettyä elämäntarinaa.

Haastattelujen työstämisen jälkeen kävin vanhusten päivätoimintaryhmässä tarkistamassa tarinat. Yhteisellä sopimuksella luin kaikki tarinat ääneen ja korjasin muutamia pieniä nimivirheitä. Ikäihmiset olivat hämmentyneitä ”hienoista” tarinoista ja tarinat liikuttivat myös virikeohjaajia. Tulostin ja laminoin tarinat näytteille asettamista varten. Ikäihmisten toiveena oli, että töistä järjestetään näyttely ja pyydetään lehdistö paikalle. Ripustimme taulut ja kaikki yksitoista tarinaa siiman avulla Annukan luokkatilan seinälle, jossa ne olivat esillä kuukauden. Laitoimme Annukan kahvioon ja kauppojen seinille ilmoituksen näyttelystä. Näyttelyn näkivät useat Annukassa käyneet asiakkaat ja yhteistyökumppanit. Tarinoita ihasteltiin ja ihmeteltiin, palaute näyttelystä oli kaikin puolin hyvää. Näyttelyn viralliset avajaiset ja lehdistötilaisuus järjestettiin Annukassa 28.4.2012. Joutseno lehti teki jutun Hilma&Hiski toiminnasta 3.5.2012 ilmestyneeseen paikallislehteen.

Pioneeritoimintaan osallistuneiden nuorten tullessa katsomaan näyttelyä Annukkaan, palauttelimme mieliin miltä ryhmätoiminta tuntui ryhmien alkaessa ja miltä ryhmien loputtua. Nuoret sanoivat tämän kokemuksen olleen hyvä, vaikka alussa ei osannut odottaa toiminnalta juuri mitään. Osallistuminen koettiin mielekkääksi ja uusia kokemuksia sisältäväksi. Erilaisten asioiden tekeminen ryhmässä oli nuorista mielekästä. Saatiin aikaan jotain konkreettista, yhdessä tekemällä. ”Parasta olivat ikäihmisten tarinat”, vaikkakin runsaan puhetulvan kerääminen haastattelumateriaaliksi oli haasteellista.

Nuoret katselivat Hilma & Hiski näyttelyä ja samalla kerroimme Hilma & Hiski-toiminnasta kansanedustajalle (Sari Palm), joka oli tutustumassa työpajatoimintaan Laptuote-säätiöllä. Kansanedustaja oli toiminnasta kiinnostunut ja vastasimme parhaamme mukaan hänen kysymyksiinsä. Kansanedustajan selkeä viesti oli, että toiminta on hyvää ja sitä kannattaa kehittää sekä levittää muuallekin.

Annukasta ikäihmisten tekemät taulut siirtyivät 25.5.2012 Joutsenon Palvelukeskukseen. Näyttelytila oli sisääntuloaulassa ja kaikki terveyskeskukseen tulevat näkivät näyttelyn. Myös sinne ripustimme taulut siiman avulla katonrajaan asennettuihin kiskoihin. Taulujono muodosti seinään aaltomaisen vaikutelman ja se oli todella näyttävä. Palvelukeskuksessa oli esillä myös muita ikäihmisten päivätoiminnassa tekemiä töitä. Kesän mentyä kukin tekijä sai taulun ja tarinan kotiin vietäväksi.

Kuva 6. Taidenäyttely, oma arkisto

Lehtiartikkeli 3.5.2012 Joutseno (Rantala 2012)

”Hilmojen ja Hiskien muistot näytteillä

ETELÄ-KARJALAN sosiaali- ja terveystyöryhmän vanhustenhuollon päivätöimintaryhmä on talven ja kevään aikana tehnyt tuttavuutta Laptuote-säätiön Annukka-pajassa työkentelevien nuorten kanssa. Yhteisistä hetkistä tuloksena syntynyt näyttely on toukuun ajan nähtävillä ensin Annukassa ja kuukauden viimeisellä viikolla Joutsenon terveysasemalla.

Ikäihmisten ja nuorten kohtaaminen on ollut molemmille osapuolille avartava kokemus.

– *Tämä on ollut ihan kivaa, kun omassa lähipiirissä ei ole mummoja, joiden kanssa rupatella, toteaa Henri Mäki.*

– *Tottakai oli mukavaa, kun sai muistella nuoruutta, vakuuttaa puolestaan Eerik Tassia.*

Nuoruusmuisteloista on koottu myös uunituore näyttely. Töiden työstäminen alkoi levyraadista, jossa päivätoimintaryhmäläiset arvioivat musiikkikappaleet eri väreillä. Väreistä he tekivät taustan työhönsä, johon lisättiin nuorten heistä ottamat valokuvat ja nauhoitetuista tarinoista kootut tekstit.

Projektikoordinaattori Senja Mustonen toivoo nuorten maailmankuvan yhteistyön myötä avartuneen.

– *Useimmilla nuorilla on pitkä elämä edessään. Toivottavasti kokemus on pistänyt heitä ajattelemaan, mitä kaikkia mahdollisuuksia tämän päivän nuorilla on ja miten he niitä käyttävät.*

Yhteistyön toivotaan synnyttävän nuorille myös uusia työpaikkoja.

– *Nuorten toimintaa voisi laajentaa myös vanhuspalveluihin.*

Vaikka uusia työpaikkoja ei heti avautuisikaan, tullaan yhteistyötä hänen mukaansa jatkamaan.

– *Tämä on ollut oiva osoitus siitä, että eri sukupolvien kohtaamiseen kannattaa panostaa.*

6 TULOKSET JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET

Olen tyytyväinen tähän pienimuotoiseen kokeiluun, jossa Hilma & Hiski toiminnan avulla yhdistettiin työpajanuoret ja ikäihmiset. Kokeilun avulla selvitettiin toimiiko tämänkaltaisen nuorten ja ikäihmisten ryhmä työpajalla. Ryhmä toimi todella hyvin. Toiminta antoi nuorille aivan uusia näkökulmia ja uusia mahdollisuuksia kasvaa ja kehittyä ihmisenä.

Päiväkirjaraportoinnin avulla keräsin tietoa Hilma&Hiski toiminnan toteutumisesta.

Keräsin myös nuorten palautteita jokaisen kokoontumiskerran jälkeen ja niiden pohjalta analysoin tapahtunutta toimintaa.

Tällä kokeilulla halusin tuoda esiin sen, kuinka tärkeää on saada osallistua, kokea onnistumisia, tulla kuulluksi ja saada kuulla toisten ääntä. Huomioin tyytyväisenä, että tässä toiminnassa oli välittämistä, osallistumista, auttamista ja kuuntelemista.

Hilma & Hiski toiminnassa:

- Työpajanuori kohtasi vanhemmuutta aidosti ja välittävästi
- Löytyi tekemisen paikka nuorelle joka ei jaksakaan keskittyä
- Nuori oppi kuuntelemisen taitoa
- Löytyi useita pieniä työtehtäviä vanhustyöstä kiinnostuneelle
- Ikäihminen löysi ihmisen joka kuuntelee, keskustelee ja jolla on aikaa

Tavoitteena oli kokeilla uudenlaista sukupolvien kohtaamisen mahdollistavaa toimintaa työpajan sisällä. Toiminnan yhtenä tärkeänä lähtökohtana pidettiin ikäihmisten ja nuorten kohtaamista ja se toteutuikin hyvin. Toimintaan sitoutettiin Laptuote-säätiön toiminnassa olevia työpajanuoria. Tavoitteena toiminnassa oli nuorten osalta voimaantumisen, tulevaisuussuuntautuminen ja nuoren itsetuntoa rakentavan toiminnan mahdollistaminen. Nuori saikin ryhmässä kokemuksen siitä kuinka tarpeellinen ja tärkeä hän oli avustaessaan ikäihmisiä. Ikäihmisille avautui tässä toiminnassa mahdollisuus elämäntapa- kokemuksen jakamiseen työpajanuorille.

Alkuperäisen suunnitelman mukaan, ryhmä piti kokoontua neljän kertaa. Tarvittiin vielä kuitenkin yksi ylimääräinen tapaaminen, ikäihmisten toivoman näyttelyn pystyttämisen ja lehdistötilaisuuden järjestämiseksi. Lopputuloksena oli viisi kokoontumiskertaa. Osallistujat olivat aktiivisia kaikissa kokoontumisissa. Nuorten kiinnostus vanhustyöhön lisääntyi kokeilun aikana. Yhteistyö oli palkitsevaa. Ryhmään osallistuneet hämmästelivät jokaisen tapaamisen jälkeen ajan kulumista ja toivoivat, että voivat tulla uudelleen sanoen ”tällaista toimintaa pitäisi järjestää säännöllisesti”. Hilma & Hiski nimes- tä kaikki ikäihmiset eivät pitäneet, eivät kyllä sanoneet siitä toiminnan aikana, vaan lehtiartikkelin ilmestymisen jälkeen omalle päivätoiminnan ohjaajalle.

Työpajanuorten muutos toimintaan osallistujina jo näin pienimuotoisessa kokeilussa tuli hyvin esille. Ensimmäisessä ryhmässä nuoret olivat arkoja ja melko passiivisia toimijoita. Toisessa ryhmässä nuoret menivät ikäihmisten joukkoon, kuin vanhojen tuttujen luokse. Nuoret istuivat edellisellä kerralla valitsemilleen paikoille ja ottivat rohkeammin osaa keskusteluun. Läsnäolo oli luontevaa, ei enää hankalaa kuten ensimmäisessä ryh-

mässä. Nuoret oppivat ryhmien aikana menemään lähemmäs ikäihmisiä, varsinkin haastattelutilanteissa, joissa kuuleminen yleisen puheensorinan vuoksi oli hankalaa. Toteankin, että nuoret oppivat helposti lähestymään ja ohjaamaan ikäihmisiä, kun saavat siihen mahdollisuuden. Nuoret pitivät silminnähden ryhmässä toimimisesta ja ikäihmiset pitivät nuorten läsnäolosta. Ryhmä toi molemmille ryhmille vaihtelua ja piristystä tavalliseen päivään. Ryhmän toiminnan luominen sellaiseksi, että siinä on tilaa jokaiselle toimijalle, on haasteellista, varsinkin jos on kysymys lyhyestä toiminta-ajasta, kuten tässä kokeilussa. Jatkossa voisi kokeilla pidempiä jaksoja ja erilaisia toimintaryhmiä työpajanuorten toimiessa yhtenä osallistujaryhmänä.

Tämän toiminnan kokeilu oli kokonaisuudessaan mielenkiintoinen. Sukupolvien välisen kanssakäymisen monet hyvät asiat tulivat ryhmässä esiin. Nuorille oli tekemistä ja vanhemmuutta läsnä, ikäihmisille nuorten läsnäolo oli kuin tuulahdus menneisyydestä. Suorittamisen pakkoa ei ollut. Uskon, että niin nuorille kuin ikäihmisillekin jäi mukavia muistoja näistä viidestä tapaamiskerrasta. Toimintaan osallistuneet nuoret vei kevät mennessään. Tarkoitus oli jatkaa yhteistyötä ikäihmisten ja syksyllä aloittavien uusien työpajanuorten kanssa. Syksyn aikana toimintaa ei kuitenkaan saatu vielä käyntiin. Keväällä yritämme jatkaa hyvin alkanutta toimintaa.

Tässä toimintakokeilussa myös ikäihmisten ryhmän vakituiset vetäjät yllättyivät ikäihmisten monenlaisista tarinoista. Yllättävää oli se, että nykyhetkensä unohtanut ikäihminen löysi vahvoja muistoja lapsuus- tai nuoruus ajoilta. Jotkut ikäihmisistä alkoivat viimeisissä ryhmässä ottaa myös enemmän kontaktia toisiinsa, eli heidän keskinäinen kanssakäymisensä vilkastui. Jotkut ikäihmiset jopa neuvoivat vieruskaveria sanoilla tai tarjoamalla muuta apua. Nuoret saivat positiivista palautetta ikäihmisiltä. Valokuvien ottaja sai palautetta onnistuneista kuvista, tarinoiden kerääjät huomasivat saaneensa paperille juuri sen olennaisen. Nuorille avautui aivan uusi maailma ikäihmisten muistoista.

Toivon, että tämänkaltainen palvelu voisi jatkossa tuoda uusia työmahdollisuuksia nuorille ja lisätä virikkeellistä palvelutarjontaa ikäihmisille. Mielestäni tämänkaltaiselle toiminnalle olisi hyvä luoda puitteet vaikkapa projektin avulla. Tässä olisi hyviä hankkeita, hankkeelle sopiva nimi voisi olla vaikkapa ”Siivet ja juuret”. Nuorille tarvi-

taan siipiä kantamaan kohti tulevaisuutta ja niitä voisi ammenataa vaikkapa vahvoista ikäihmisten juurista.

Tämän toiminnan toimintaideana olisi työttömien nuorten työllistyminen tai kiinnittymisen työharjoittelun kautta toimintaan. Toimintaa ohjavana henkilönä toimisi ammattitaitoinen työvalmentaja, joka vastaisi toiminnasta. Työvalmentajan vastuulla olisi ohjata ja avustaa nuoria itsenäiseen työotteeseen. Toimintaan tuleva nuori koulutetaan, sitoutetaan työhön ja ohjataan erilaisten työmenetelmien hallintaan. Toiminnassa perehdytään ihmissuhteiden luomiseen käytännön työn ohella. Sisäisen koulutuksen avulla, nuori ohjaajaoppilas perehdytetään mahdollisiin tuleviin työpisteisiin. Tämä toimintatapa ja liikkuu tarvittaessa, vanhustentaloille ja muihin toimipisteisiin, joissa ikäihmiset koontuvat. Toiminta sisältää selkeät päiväohjelmat, joissa sisältö vaihtelee. Työsalkkuna toimii kuhunkin päivään suunniteltu teemapaketti.

Myös tämän toiminnan kolme keskeistä teemaa ovat:

1. Osallisuuden vahvistaminen

”Osallisuus ei ole ominaisuus, jota yksilöllä joko on tai ei ole, vaan se voidaan nähdä prosessina, jossa nuorella on mahdollisuus kasvaa (oppimis-)yhteisön jäsenyyteen.” (Katja Komonen, 2006, 432).

2. Sukupolvien kohtaaminen

”Sukupolvien välisen kohtaamisen tutkimukset ovat vähäisiä. Kohtaamisista puhuttaessa puhutaan usein lasten ja ikäihmisten kohtaamisesta.” (Piia Nuora, 2001).

3. Yhteistyöverkostojen luominen

”Sekä ikäihmisen että organisaation ja palvelujärjestelmän kannalta keskeinen hyvä kotihoidon toteuttamisen ohjaaja on eheyttämisen eli integroinnin periaate. Palvelujärjestelmän tasolla se tarkoittaa, että toimintaa organisoidaan ja johdetaan eheyttämällä ja sovittamalla yhteen monitoimijaisen palvelujärjestelmän toiminnot ylittämällä ja häivyttämällä eri toimialojen, organisaatioiden, palvelujen, ammattiryhmien ja muiden toimijoiden rajapinnat.” (Tepponen 2009, 170).

7 POHDINTAA

Valmistutuin kodinhoitajaksi vuonna 1991 ja työskentelin muutamia vuosia nykyisen Lappeenrannan alueen kotipalvelussa. Kotipalvelun (nykyisin Kotihoidon) työ, on niistä ajoista muuttunut melkoisesti. Kodinhoitajan ammattinimike on poistunut käytöstä ja korvattu nimikkeellä Lähihoitaja. Lähihoitajien koulutus- ja työ on muuttunut luonteel-

taan hoidollisempaan suuntaan. Ennen kodinhoitajien työ oli pitkälti avustamista fyysistä voimaa vaativissa tehtävissä. Perheissä hoidettiin lapsia, perheet olivat suuria. Kodeissa siivottiin, leivottiin, valmistettiin aterioita, saunotettiin, käytiin hoitamassa kauppa-, apteekki- ja pankkiasioita. Useimmat kotona olevat vanhukset, olivat henkisesti hyväkuntoisia. Vanhukset ottivat itse lääkkeensä, eikä pesuavun (saunottamisen) lisäksi, juuri muita hoitotoimenpiteitä tehty. Asiakkaan kanssa käytiin lääkärissä, jopa omaa terveyskeskusta kauempana. Ulkoiluun ei tarvinnut varata erikseen aikaa, koska se hoitui sujuvasti kaupassa käyntien yhteydessä, jos asiakas pystyi lähtemään kodinhoitajan mukana kauppaan.

Vanhusten syrjäytyminen ja kotihoidon pirstaleisuus puhuttivat ja saivat minut miettimään, kuinka arvokasta sukupolvien välinen kohtaaminen on. Opinnäytetyössä lähdin liikkeelle ajatuksesta, jossa näin potentiaalisia toimijoita Laptuote-säätiöllä ja paljon yksinäisyydestä kärsiviä ikäihmisiä ympäri kaupunkia. Tarkoitus oli selvittää onko tämän kaltainen toiminta, jossa nuoret ja ikäihmiset yhdessä toimimalla, luovat sisältöä elämäänsä, mahdollista työpajojen sisällä.

Kokeilun avulla, halusin mahdollistaa nuorille ja ikäihmisille sukupolvien kohtaamispaikan. Nuoren päämäärätön, suunnitelmia vailla oleva ajattelu ja ikäihmisen pitkä elämänsäkaari, toimivat peilin tavoin. Nuori katsoo kohtaamisissa omaa elämää eteenpäin ja ikäihminen omaa elämää taaksepäin, molemmilla on annettavaa ja molemmat myös saavat kohtaamisista.

Organisaatioissa ja työyhteisöissä luodaan uusia hienoja toimenpiteitä ja erilaisia yhteistyöryhmiä, jotka kokoontuvat säännöllisesti pohtimaan asioita, milloin kenenkin. Raha menee usein ihmisten edelle, usein ensimmäisenä esitetään kysymys kuka maksaa. Tämänkaltaisen Hilma & Hiski toiminnan käynnistäminen ei ole mikään ongelma, ongelman aiheuttaa se, kun joudutaan miettimään kuka maksaa palkan työntekijöille, tilat ja toimintakulut. Yhteistyö säästää rahaa. Ennaltaehkäisy säästää paljon rahaa. Yhden nuoren syrjäytyminen maksaa yli miljoonan ja säästyneillä miljoonilla voisi, tämän Hilma & Hiski toiminnan kaltaisia toimintoja käynnistää. Jo olemassa olevien toimijoiden ja tarvittavien palvelujen kartoittaminen, antaisivat myös työpajoille enemmän mahdollisuuksia osallistua vanhustyöhön. Työpajoilla on osaamista ja työttömien työnhakijoiden jono on loppumaton ja sen vuoksi työpajatoimintaa pitää mielestäni edelleen kehit-

tää. Hyvällä yhteistyöllä voi löytyä vielä monia uusia mahdollisuuksia nuorten työllistämiseen ja kolmannen sektorin työllistämiskentän laajentamiseksi myös kotityöalalle.

LÄHTEET

- Eloranta, Sini 2012. Sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöllä parempaan ikäihmisten kotihoitoon. WWW-sivu.
<http://domino.utu.fi/tiedotus/tiedotukset.nsf/0/9b741cb7cbd466acc2257641003c354b?OpenDocument>. luettu 23.9.2012
- Engeström, Yrjö. Niemelä, Anna-Liisa. Nummijoki, Jaana. Nyman., Juha (toim.). 2009. Lupaava kotihoito, uusia toimintamalleja vanhustyöhön.. PS-kustannus. Jyväskylä.
- Harju, Aaro 2003. Yhteisellä asialla. Kansalaistoiminta ja sen haasteet. Kansanvalistus-seura.
- Heiskanen, Tarja. Saaristo, Liisa. 2011. Kaiken keskellä yksin. PS-kustannus, Jyväskylä.
- Himberg, Lea. Jauhiainen, Riitta 1998. Suhteita: minä, me ja muut. WSOY, Helsinki.
- Kettunen, Terttu. Ihalainen Jorma. Heikkinen Hannele 2001. Monimuotoinen sosiaaliturva. WS Bookwell Oy. Juva.
- Komonen, Katja 2007. Työpajatoiminta nuorisotyön työmuotona, kirjassa Nuorisotyötä on tehtävä, menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Nuorisotutkimusverkosto/nuorisotutkimusseura julkaisuja 76. Hakapaino Oy Helsinki.
- Koskinen Simo. 2003. Väitöskirjassa Tepponen, Merja 2009. Kotihoidon integrointi ja laatu. Kuopion yliopisto, Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, Väitöskirja. Kuopion yliopiston julkaisuja E, Yhteiskuntatieteet, no 171. WWW-sivu.
http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-951-27-1301-1/. Luettu 23.9.12.
- Laptuote-säätiö 2012. WWW-sivu. www.laptuote.fi
- Moilanen, Johanna 2011. Lapset nuoret ja muuttuva hallinta. Lasten ja nuorten tuki-henkilötoiminta ja sukupolvisuhteiden muuttuva hallinta. Bookwell Oy, Jyväskylä.
- Mustonen, Senja 2012. Kuvamateriaali, oma arkisto sekä Hilma& Hiski toiminnasta.
- Nuora, Piia 2001. Sukupolvet kohtaavat, Ikääntyneiden kokemuksia sukupolvien välisestä yhteistoiminnasta sekä sen merkityksestä heidän toimintakykynsä tukijana ja ylläpitäjänä. Opinnäytetyö. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Pieksämäen yksikkö. WWW-sivu. http://kirjastot.diak.fi/files/diak_lib/Pieksamaki/nuorapiia.pdf
- Pietikäinen, Reetta. Vogt, Ellen. Hautaluoma, Marja (toim.) 2009. Yksilön vai talouden ehdoilla? Valtakunnallinen työpajayhdistys ry. RAY.
- Rantala, Mirja 2012. Lehtiartikkeli. Joutseno.

Risikko, Paula 2012. Uutiset. Nuorisotakuu. WWW-sivu <http://www.nuorisotakuu.fi>.
Luettu 14.12.2012.

STM julkaisuja 2008:3. Ikäihmisten palvelujen laatusuositus. WWW-sivu.
www.stm.fi/julkaisut. Luettu 20.9.2012.

STM tiedotteet 2012. Tiedote 190/2012, kirj. Kuusisto, Riitta. Voutilainen, Päivi.
WWW-sivu. www.stm.fi/tiedotteet/tiedote. Luettu 2.12.2012.

Tepponen, Merja 2009. Kotihoidon integrointi ja laatu. Kuopion yliopisto, Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, Väitöskirja. Kuopion yliopiston julkaisuja E, Yhteiskuntatieteet, no 171. WWW-sivu. http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-951-27-1301-1/. Luettu 23.9.12.

Toivanen, Aino 2009. Vanhus kansalaiskasvattajan tehtävässä, Nuorten ja vanhusten mielekästä elämää edistävä kansalaiskasvatusmalli. Oppinnäytetyö. Diagonia-ammattikorkeakoulu, Diag, Itä, Pieksämäki. WWW-sivu.
https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/4319/Toivanen_Aino.pdf?sequence=1. Luettu 24.11.2012

Työ- ja elinkeinoministeriö 2012. Raportteja. WWW-sivu
[http://www.tem.fi/files/32352/Nuorten_yhteiskuntatakuu_tyoryhman_raportti_\(2\).pdf](http://www.tem.fi/files/32352/Nuorten_yhteiskuntatakuu_tyoryhman_raportti_(2).pdf).
Luettu 15.12.2012.

Valtakunnallinen työpajayhdistys 2011. Työpajatieto. WWW-sivu.
http://www.tyopajatieto.fi/tyopajatieto/millaisia_palveluja_tyopajat_tar/tyossa_tapahtuva_valmennus/ryhmavalmennus/. Luettu 1.9. 2012.

Vates säätiö 2012. Työvalmennus. WWW- sivu.
<http://www.vates.fi/virpa/tyovalmennus>. Luettu 30.11.2012.

Kysymykset nuorille ennen ryhmään tuloa.

- Onko sinulla aikaisempaa kokemusta vanhustyöstä?
- Mitä odotat näiltä ryhmä jaksoilta 1-3?
- Ennakko ajatuksia joita sinulle toiminnasta tulee?
- Mitä haluat oppia?

Toiset kysymykset ryhmien jälkeen.

- Mitä opit/sait päivätoiminta kokoontumisessa?
- Miten ryhmien toteutus sujui?
- Vuorovaikutus, kuinka onnistuit?
- Kehittäminen, mitä?

Yksitoista tarinaa Hilma & Hiski toiminnassa

Mies 1

Kouluun mie vissiin lähin seittemän vuotiaana. Koulumatkaa oli 5km kylätietä, ei ollut maantietä. Oli kierreltävä monet tiet, soratiet ja talvella lumitiet. Jääsken pitäjä, Kuurmanpohjakylässä. koti oli Monnonmäellä, paikka Kivikoja. Rospuuttoaika 1km oli vetelä, mummo toi aamulla kun saattoi lätäkön yli pitkospuitaipikin, Saappaat säily kuivana, ei ollu valoja, mummolla oli myrskylyhty. Iltapäivällä ite, päivällä valoisa. 2 talvea koulua alakoulussa eri opettaja, 3 ja 4 luokka kahdessa luokassa eri opettaja, koulu oli uusi ja toinen koulu vanha Savolaisen koulu.

Elsa (os.Hanski), Edvin Salmi, menivät naimisiin. Savolainen vanha täti sanoi Tuomaaksi. Opettajana jo isän koulu aikana. Vuosi kerrallaan käytiin. Jäät tuli järveen mäntiin luistelemaan naapurin poikien kanssa ja siellä tuli ahnehittua, tuli oikein hiki. Värikkäät märät vaatteet kaikilla, kärrykeli isä laitto hevosen ja vei minut äitin kanssa Imatralle Piponiukselle, minulla oli keuhkokuume, lääkkeet paransi miut. Kiessikärril 15 km matkaa. 3 kk koulusta pois. Koulussa paapottiin, piti olla sisällä, ei päässyt välitunnille. Jalkapatikassa. Ei hiihetty kävellen vaan. Ei jättäneet luokalleen. Muuta sairautta ei ollut. Ensijäillä luistimet jalassa vilustui. 2 vuotta alakouluu. Hyvin se meni. Poisolopäiviä. Miesopettaja Eetu Saimi yläluokilla, Iita Savolainen. Syksyllä alko jatkokoulu, Kuurmapohjan koululla laitettiin sanaa tule kouluun, en joutanut, isän kanssa metsätöihin ei joutanu, isä oli hevostmies. Sota-ajan armeijassa.

Nainen 1

Koulua kävin kirkonkylän alakoulussa, opettajani oli Laiho. Yläkoulua neljä luokkaa ensin vanhassa koulussa, sitten kun se koulu paloi, rakennettiin keskustaan uusi upea yläkoulu, niin sanottu ”kivin koulu” joka toimii vieläkin 2012. Siellä opettajani oli Ainikki Nisula. Hän oli tiukka ja hyvä opettaja. Joskus jouduin nurkkaankin, kun olin aika höpöttäjä. Ja välillä vein mukaanani Amerikasta tulleita vaatteita ja pidin mannekiiniesityksiä välitunnilla. Meillä tytöillä oli hauskaa kokeilla hienoja vaatteita, joskus opettaja yllätti. Häntä varmaan nauratti. Silloin oli vielä ns. jatkokoulukin, olimme jo kait 15 vuotiaita. Minä tietysti keksin että esitetään me tytöt tanssia koulun lopettajaisissa. Osasimme laulun yläluokilla, ”Espanjatar olen sorja, lempimään luoja mun

loi...” Yhdessä laadimme ns. koreografian tanssiin. Olimme jo nuoria, ei ihan lapsia enää. Suosionosoitukset olivat kovat, etenkin poikien puolelta. Opettajat kyllä vähän paheksuivat, varsinkin johtajaopettaja Hyppönen ”ei koulussa tällaisia tansseja”. Meitä nauratti ja oli kiva ärsyttääkin kun hän oli aina niin äkäinen.”

Mies 2

Koulumuistoja Pätsivaarasta jossa kävi koulua, ei osaa sanoa missä se on. Oppi lukemaan ja laskemaan koulussa. Ei käynyt ammattikoulua. On tehnyt vaikka mitä työtä. Sulolla oli sukset, ihan tavalliset. Kävi hiihtokilpailuissa, oli hyvä hiihtämään. Oli välillä ammattihiihtäjänä. Ei jaksa muistaa tarkkaan mutta hiihto oli paras harrastus. Itse teki aika paljon hiihto latusia. Kävi talvella suksilla koulussa, ei ollut pitkä matka jotakin 5 km. Sisaruksia oli.

Sulo kävi rippikoulua, se oli kirkolla. Rippilahjoja ei muista saaneensa, se oli sitä aikaa. Sulo on syntynyt vuonna 1930. Ei muista enää vanhoja asioita hyvin. Eipähän tässä paljon ole sanottavaa. Pieni tarina tulee.

Nainen 2

Lapsuus se ol hyvää aikaa asuin lähel koulua, 100m, ruokatunnilla kävi kotona syö-mässä.

Mauri Autio ja Herman Raski olivat opettajia ja alakoulussa oli opettajana Piltti Raski. Ei muita opettajia. alaluokat ja yläluokat, ei ollut ammattikoulussa. Jalan kulki kouluun kun koulu oli lähellä. Hiihto oli harrastuksia, oli valaistu latu lähellä, voi illemmallakin hiihtää oli tehty kylän puolesta. Perheessä oli 2 veljeä, äiti ja isä. Isovanhemmat ei asunu lähellä. Hyvä lapsuus ei voi moittia. Leikittiin kuurupiiloa, kikkaa hypettiin. Autoa ei ollut, isällä oli moottoripyörä sivuvaunun kanssa. Mummolaan kun lähettiin Reinikkalaan mie istuin äitin kanssa sivuvaunussa ja veljet toinen isän takana pakettiraudalla ja toinen etupuolella. Kun mentiin mummulle tai mammalle kuten sanottiin.

Tien toisella puolen oli naapurit lähellä , lehmiä oli kaksi, osaa lypsää, mutta lapsena ei tarvinnut lypsää vaan hosua kärpäsiä kun äiti lypsi. Kotitöitä oli, miun piti aina kantaa puut laatikkoon, hakia veet ämpäriin je sellasta. Sen ku ties nii sen teki ilman käskemättä. Vieraita kävi aika paljon, ystäviä Martoista, kun äiti oli Martoissa. Televisiota ei ollut oli vaan radio ja kidekone jossa kuulokkeet pantiin korviin, kuulu siel-

tä. Mitä sieltä kuulu, no sitä radioo. Kuunteluun käytettiin Kidekonetta. Hilkka oli vilkas lapsena, oli aina joka paikassa. Koulussa piti laulaa aina kevätjuhlissa kun miul oli laulunäytä. Rippikoulu oli hyvä, se oli kirkolla jonne oli pitkä matka 10 km, aina viikko oltiin siellä yötä. Rippilahjaksi sai kalevalakorun äitiltä. Mul oli niin hyvä lapsuus ja etenkin hyvä äiti, sitä rakkaudella muistan.

Nainen 3

Keskuskoululla Joutsenossa kävi vain kansakoulun, koulumatkaa oli parikilometriä. Eihän siinä mitään ihan mukavaa oli, Toivala Aino ja Hyppönen osuuspankin johtaja oli aina välillä opettajana. Ei ollut nurkassa. Suosikki aine laulu ja välitunnit oli kivoja. Koulu on jäänyt ihan unholaan. Joskus välähtää mieleen kun joku tulee vastaan ja sanoo ”vanha koulukaveri”. Hyvältä tuntuu kun tuntevat. Jalkasin meni kouluun. Siul on jalat alla sie pääset jaloillakii sano isä. Pojilla oli polkupyörät(veljet), veljet oli mukavia, Pojat oli välillä ruotsissa äiti ei laskenut minua. Pojat on niin murheissaan mite hyö pärjää, kun mie lähen. Hyvin on pärjätty. Poisha ne tuli sieltä, ei ne sinne jääny.

Nainen 4

Kouluun 6 Vuotiaana Tiurinsaareen, eka vuosi kuunteluoppilaana. 4 luokkaa Tiurinsaareessa, siirtyi Imatralle Räikkölään 4 luokalle. Koiviston yhteiskouluun Haminaan. Pääsi läpi Haminan yhteiskoulusta, evakkokoulussa. Asui oppilaskodissa, täti koulutti. Täti maksoi koulutuksen. Hakeutui Helsinkiin opettajakorkeakouluun, valmistui peruskoulunopettajaksi. Ruokolahden Utulan kouluun ensimmäiseen varsinaiseen virkaan. Eka vuoden aikaan naimisiin. 30 yhteisen vuoden jälkeen yhtä aikaa eläkkeelle. Eläkkeellä siirtyi Joutsenoon asumaan. 50 vuotta naimisissa. Omakotitalo kirkonkylässä. Kerrostaloon muutti kun mies kuoli.

Nainen 5

Kuusi vuotiaana meni kouluun. Koulumatkaa oli 6 kilometriä jonka kulki kesällä kävellen ja talvella suksilla. Kävi kuusi vuotta koulua. Osallistui hiihtokilpailuun huonoilla suksilla, voitti ja sai palkinnoksi hienot sukset.

Hyviä muistoja, hyvät opettajat. Mielellään meni kouluun. Uskonto oli lempiaine ja urheilu.

Yhteinen luokka, kolme luokkaa oli samassa ja yksi opettaja.

Kaksi viikkoa käytiin rippikoulua, koulun jälkeen. Pelkkiä hyviä muistoja, luokka oli samaa perhettä.

Nainen 6

Kansakoulua kävin. menimme aina metsän läpi pellon vierestä kouluun. Isä oli ja oli äiti, sekä Veli oli.

Kouluun oli jonkun verran matkaa, mutta menimme aina yhdessä, samaa matkaa kouluun. Harmitti kun muilla oli lyhyempi koulumatka, mut meil oli ain kiva ku kuljettiin yhdessä. Miun lapsuudes ei ollu mittää oikeen pahhaa. Myö lapset nukuttii ain isän ja äidin sängys.

Kylän lapset leikkivät aina yhdessä. Se oli pieni kylä, sitä sanottiin vanhaksi Ahvenlammeksi. Kuuvennel luokal oli äkänen opettaja. Eihän ne nykyään sano oikee mitään. meit oli kolme tyttöä siin lammel. Yks tyttöistä oli oikeen fiksu, se osas kaikkee.

Nainen 7

*Lapsena oltiin kotona. Syötettiin kanoja ja vasikoita. Hoidettiin pieniä. Oltiin pelto-
töissä, heinätoissä heinää laitettiin seipäihin. Lehmiä paimennettiin.*

Seitsemän vuotiaana menin kouluun. En ollut yhtään kertaa luokalla. Uitiin yhdessä tyttöjen kanssa Saimaan rannalla. Asuin lähellä koulua, koulumatka oli lyhyt. Käsitöitä, uskontoa, laskento, äidinkielen tunti, liikuntaa. Hiihdettiin talvella. Musiikki tunti. Ei ollut päätä. Laulutunti oli kaikista kivoin, vaikka ei ollut ääntä. Opettaja oli Pohjanmaalta. Usein sanottiin ole hiljaa, on vieläkin suu auki. Välitunti oli 10 minuuttia. Karttakepillä ei minua lyöty, eikä tukistettu. Minulla oli pitkät letit. Seitsemän lasta oli meidän perheessä. Oli sen verran maatilkkua, että nälkä ei ollut. Avustuksia ei annettu. Sisko oli minua vanhempi, pärjäsi koulussa paremmin. Isä ja äiti tekivät peltotöitä. Äiti kehräsi. Ruokapöydässä piti olla hiljaa. Aina kun tehtiin jotain pahaa, likat teki pahaa, pojat ei. En mie uskaltanut tehdä pahaa, olin kiltti. Piti tiskata. Äiti laitto leipomaan.

Nainen 8

Suksilla piti mennä kouluun, matkaa oli 2-3 km. Välillä pääsi tukkiuorman päälle kun puita vietiin metsästä koulun lähelle joen rantaan. Jalakset narisivat, se oli mukavaa kyytiä.

Koulun käynti oli kivaa ja opettajatkin olivat kivoja. Kaksi opettajaa oli yksi alaluokalle ja toinen yläluokalle. Sodan vuoksi viimeiset vuodet jäivät koulua käymättä. Opettajat joutuivat rintamalle. Sodan jälkeen koulu ei jatkunut. Rippikoulun kävin vielä. Kouluakin olisin halunnut käydä, mutten kotitöiltä joutanut. Lehmiä piti hoitaa. Ensin kuoli isä ja vuoden päästä äiti. Jäin orvoksi ja hoidin kotitilaa. Kaksi veljeä tuli sodasta avuksi. Rippikoulun kävin isän kuoleman jälkeen. Kyllä se oli surkeaa aikaa.

Mies 3

Olen sota-ajan lapsia, syntynyt 1933. Koulua piti käydä, mutta se ei ollut mahdollista kun ei ollut opettajia. Työläiset ja maatalonemännät pitivät välillä tunteja. Yleisin tunti oli virren veisaaminen. Perheeseen kuului 18 lasta. Elettiin sota-aikaa jolloin ravinto tilanne oli aika huono. Lapsia kuoli sinä aikana jonkun verran. Sodassa kuoli kaksi veljeä. Isä kuoli kun olin 4 vrk vanha. Vanhin lapsi oli silloin 18v. Heillä oli pieni maatila. Äiti oli lujilla kun koitti hankkia perheelle ruokaa. Kun sota-aika päättyi, lähdettiin hakemaan omaa ammattia. Urasuunnitelmat olivat selvät mutta palkka oli huono. Olin kotimökillä silloin 8 vuotiaana kun kylällä oli yksi ainut puhelin, ja puhelimen omistanut nainen tuli kertomaan uutisia sotarintamalla olleesta veljestä. Heti kun nainen astui pihaportista sisään, tiesin että veljelle oli tapahtunut jotain (tämä oli kuollut). Vaimon kanssa muutettu 14 kertaa.